

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SADRİ MAKSUDİ ARSAL
HUKUK TARİHİ
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ
(HTAM)

TÜRK HUKUK TARİHİ KONGRESİ

2018

5 - 6 KASIM 2018, PAZARTESİ-SALI
Doktora Salonu ve Mavi Salon
(İstanbul Üniversitesi Rektörlük Binası, Beyazıt)

BİLDİRİ ÖZETLERİ

- Halûk PERK, **Halûk Perk Koleksiyonunda Bulunan Hattat M. Halim Özyazıcı'nın Hukuk Konulu Hat Grafik Çalışmaları**

Osmanlı'nın son dönem önemli hattatlarından Mustafa Halim Özyazıcı hat sanatının çok değerli örneklerini yazmasıyla tanınmıştır. Güzel yazılar dışında yaşadığı dönemin özellikleri gereği grafik sanatında da pek çok çalışması olmuştur. Hat grafik çalışmaları üzerinde bilimsel çalışmalar fazla değildir. Bu sebeple harf devrimi öncesi son dönem hattatlarının bu yöndeki çalışmaları pek tanınmaz.

Her biri özgün tasarımı gerektiren grafik çalışmaları sanat açısından en az hat sanatı çalışmaları kadar önemlidir. Hattatların bu çalışmalarının uygulandığı yerlerde sanatkarın imzasının yer alması da döneminde sanata verilen saygıyı göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Hattat M. Halim Özyazıcı hukuk alanında; avukatlık tabelaları, kartvizit çalışmaları, hukuk dergi başlığı gibi grafik çalışmalarından pek çok örneği koleksiyonumuzda bulunmaktadır.

Halûk Perk koleksiyonunda bulunan Hattat M. Halim Özyazıcı'nın hukuk konulu orijinal grafik çalışma örneklerinin tanıtılması hukuk tarihimize katkı sağlayacaktır.

- Prof. Dr. Cihan OSMANAĞAOĞLU KARAHASANOĞLU, **Eski ve Yeni Türk Medeni Kanunları Bağlamında, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Hukuk Resepsiyonu**

Bu tebliğde, Türk Medeni Hukuku alanında, Cumhuriyet dönemi hukuk resepsiyonu ifade edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, öncelikle hukuk disiplini bakımından “resepsiyon” kavramı, bu konudaki çeşitli fikirler, özellikle Hirsch ve Pritsch'in görüşleri belirtilerek tarif edilecektir. Hukukta resepsiyon / iktibas kavramı, tek kerelik bir olay mıdır? Yoksa alınan hukukun, toplum tarafından benimsenmesini de içeren bir süreç midir? Resepsiyon kavramının içeriği bu şekilde belirtildikten sonra, Cumhuriyet dönemi hukuk resepsiyonu, Medeni Hukuk alanı ve bu alan içerisinde, Aile hukuku kısmı dikkate alınarak, ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Şöyle ki Türk hukukunun kökeninde, çoğu hukuk sisteminde olduğu gibi, resepsiyon (en genel ifadesi ile yabancı bir devletten “hukuk” alımı) olgusu ile karşılaşılır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde başlayan hukukta resepsiyon, Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam etmiş, Türk hukuk devriminin araçlarından birisi olmuştur. Türk devlet ve toplumunun modernleşmesi amacının temel yapı taşlarından birisi, hatta en önemlisi 1926 tarihli Türk Medeni Kanununun kabulüdür. 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu, İsviçre Medeni Kanunundan alınmıştır. 2001 yılında yürürlüğe giren *yeni* Türk Medeni Kanunu da (içeriği ve kabul ediliş şekli dikkate alındığında) 1926 tarihli *eski* Türk Medeni Kanununun devamı olarak nitelendirilebilir. Yeni Türk Medeni Kanununun Aile hukukuna ilişkin çoğu düzenlemesinin, İsviçre Medeni Kanununun 1980 ve 1990'da geçirdiği değişikliklerden alındığı ifade edilmelidir. Bu olgu, bizi yeni

Türk Medeni Kanununun da bir resepsiyon yasası olduğu sonucuna götürür mü? Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti pozitif hukukunda resepsiyon süreci devam etmekte midir? Tebliğde cevaplandırılmaya çalışılacak temel sorular bunlardır.

- Dr. Öğr. Ü. Fatih YAKAR, **Mecelle'ye Tetimme, İslam Aile Hukuku Ahkâmını Müdafaa Mahiyetinde Bir Eser: Dergüzinî/Dergüzinzâde Hasan Rıza'nın 'Ahvâl-i Şahsiyye Tercüme ve Şerhi'**

Osmanlı devletinin özellikle Tanzimattan itibaren çeşitli sahalarda içine düştüğü krizleri aşmak için köklü reformlar yaptığı gerçeği izah ve ispattan vârestedir. Bu çerçevede “Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”nin hazırlanıp kanunlaştırılması hiç şüphesiz gerek Osmanlı hukuk tarihinin gerekse İslam hukuk tarihinin en önemli olaylarından. Mecelle esas itibariyle borçlar, kısmen eşya ve yargılama/usul hukuku konularını kapsaması nedeniyle tam ve eksiksiz bir medeni kanun mahiyetinde değildir. Özellikle aile hukuku alanına tekabül eden “Münâkehât ve Müfârakât” bahisleri ve buna dair kanun maddeleri Mecelle’de yer almaz. Tebliğimize esas teşkil eden eser işte tam da bu boşluğu doldurmak için kaleme alınmıştır. Kadri Paşa'nın *el-Ahkâmü 'ş-şer'iyye fi'l-Ahvâli 'ş-şahsiyye* isimli kanun taslağı mahiyetindeki kitabının tercüme ve şerhi mahiyetindeki eser, müellifin ifadesine göre aile hukukuna dair derli toplu bir metin ihtiyacından doğmasının yanı sıra devrinin özellikle İslam aile hukuku ahkâmına yönelik eleştirilerine de cevap mahiyetindedir. Aile Hukuku Kararnamesinden yaklaşık yirmi yıl önce hazırlanması da eserin mahiyetinin tahlilinde yardımcı bir ipucudur. Hasan Rıza, tercümenin yanı sıra şerh ve izahlarla nikah akdi, eşlerin sorumlulukları, boşama, neseb ve nafaka bahislerini anlaşılır kılma ve bu konulardaki eleştirilere cevap verme çabasıdadır. Onun bu çabası, Kânun-i Esâsiyye yaptığı dinî referanslı şerhle birlikte değerlendirildiğinde, özellikle klasik fıkıh literatüründe yer alan aile hukuku ahkâmının doğruluğunun ispatı ve söz konusu hükümlerin selim insan fitratına uygunluğunun savunusu olarak nitelendirilebilir. Bu tebliğ esas itibariyle bu eserin mahiyetini analiz ederken, aynı zamanda müellifin yaşadığı devrin fıkıh ahkâmına dair ürettiği eleştiri konularının icmalî portresini çıkarmak gayesini de gütmektedir.

- Dr. Öğr. Ü. İsmail BİLGİLİ, **Dârülfünûn Hukuk Fakültesi Müderrislerinden Mehmed Nesib Bey'in 'Mecelle'nin İslahına Doğru' Makalesinin Değerlendirmesi**

Osmanlı dönemi hukukçularından Zeynelabidinzâde Ebu'l-Fazl Seyyid Mehmed Nesib Efendi 1873 yılında Humus'ta doğup 1930 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Osmanlı Devleti mahkemelerinde hakimlik, Dârülfünûn Hukuk Fakültesinde müderrislik ve Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiyede üyelik gibi pek çok vazifede bulunmuş, hukuk alanında makaleler yazmıştır. Hukukçu kimliği ile tanınan Mehmed Nesib Bey'in bu sahada yazdığı “Mecelle'nin İslahına Doğru” başlıklı makalesi bildirinin konusunu teşkil etmektedir.

Mehmed Nesib Bey'in ilgili makalesi Hukuk Fakültesi Mecmuasının 1. Sene Rumi Eylül 1332, Hicri Zilkade 1334, Miladi Eylül 1916 Salı günü tarihli Hukuk-ı Medeniye Tedkikâtı bölümü altında yayınlanmıştır. Makale, Mecelle halen Osmanlı Devleti'nde yürürlükte iken kaleme alınmıştır. Makalede, Mecelle'de ele alınan muamelat konularının kısmen tahlili yapılmakta, örfün muamelat hükümlerine tesiri üzerinde durulmakta, özellikle de satım akdi ile faiz konuları hakkında İslam hukukçularının neden farklı kanaatlere sahip olduklarına dair meseleler delilleriyle birlikte izah edilmektedir.

Makale Mecelle'ye olan ihtiyacı ortaya koymakla beraber, hukukçuların Mecelle üzerinde ıslah ve olgunlaştırma çalışmalarında bulunması gereğine de işaret etmektedir. Aslında makale, Mecelle'nin daha fonksiyonel bir yapıya sahip olmasına katkı sağlar mahiyette görünmektedir.

Bildiride Mecelle'nin ıslahına yönelik Mehmed Nesib Bey'in izahları ile bunların hukukî değeri üzerinde durulacak, Mecelle'ye sağladığı katkı tespit edilmeye çalışılacaktır.

- Dr. Öğr. Ü. Sinan OKUR, **Mecelle-i Ahkâmı Adliyye'nin İngilizce ve Fransızca Tercümelerinin Kavâid-i Külliye'ye Tahsis Edilen Kısımında Roma Hukuku ve Modern Batı Hukukuna Yapılan Atıf ve Mukayeselerin Sıhhati Üzerine Bir İnceleme**

Bilindiği üzere Mecelle kabulünü takip eden kısa bir süre içinde yabancı dillere bilhassa Fransızca, İngilizce ve Yunanca gibi önemli Batı dillerine, Arapçaya ve diğer bazı dillere çevrilmiştir. Söz konusu tercümelere, üslupları, gayeleri ve daha birçok yönden tetkike muhtaç olmakla birlikte bu çalışma ile amaçlanan hususun bu tercümelere üzerine ayrıntılı bir inceleme yapmak olmadığı evvelemler vurgulanmalıdır. Bahsi geçen tercümelere bilhassa Fransızca ve İngilizce tercümelere madde tercümelere, tercüme yapanlar bütün maddelerde değilse bile, bilhassa külli kaidelerde zaman zaman Roma hukukundaki klasik kaidelere yollama yapmış, kimi zaman ise doğrudan Fransız Medeni Kanunu Code Civil'e bazı maddelerine doğrudan referans vermiştir. Çalışma ile amaçlanan husus ise bahsi geçen referansların tespit ve tahlili ile birlikte bu referansların sıhhati üzerinde durmaktır. Türk hukukunda da kavaidi külliyyeyi şerhe dönük çalışmalarda zaman zaman klasik Roma hukuku kaidelerine zaman zaman ise aktüel Türk hukuku ile mukayeseler yapılmış olduğu dikkate alınarak, bu çalışmalardaki referanslar da çalışmanın öncelikli konusunu teşkil etmemekle birlikte, dikkate alınmaya çalışılmış, ilgili yerde işlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada takip edilecek usul açısından vurgulanması gereken en önemli husus, çalışmanın bir kavaid-i külliye şerhi olmadığı fakat çıkarsanacak bir takım sonuçlar açısından gerekli ve asgari zeminin oluşması için, diğer bir tabirle, sağlıklı sonuçlara varılabilmesi için, elverdiği ölçüde, Mecelle'nin dikkate değer şerhlerinin tamamı, çalışmanın külli kaidelerin şerhine tahsis edilen bölümüne sürekli biçimde eşlik etmiştir.

- Mustafa ÇAKICI - Halûk PERK, **Mekteb-i Kuzât ve İmtihanları Üzerine Bir Değerlendirme (1912-1922)**

Tanzimattan sonra 1854 yılında kadı yetiştirmek amacıyla kurulan Muallimhane-i Nüvvab, 1885'te Mekteb-i Nüvvab, 1908'de ise Mekteb-i Kuzât ismini almıştır. Medresetü'l-kuzât olarak da anılan okulun, 1909 yılında kabul edilen nizamnamesinde okula yarışma sınavıyla istenilen vasıfları taşıyan belirtilen sayıda öğrenci alınacağı hükme bağlanmıştır. 3 Ocak 1914'te kabul edilen "Medresetü'l-kuzât Nizamnamesi"nde de, mektebe ait sınavların ve notlandırmanın yapılış şekli belirtilmektedir. Buna göre öğrenciler, yıl boyunca eğitim gördükleri derslerden, sene sonlarında sınava tabi tutulmaktaydılar. Sınıf geçme sistemi de zikredilen nizamnamede ele alınmaktadır.

Mektepte yapılan imtihanlar, okulun eğitimi hakkında da önemli veriler sunmaktadır. Bu çalışmada, adı geçen okulda yapılan imtihanların, Haluk Perk Koleksiyonu'nda bulunan sınav kâğıtlarına göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Örnek olarak zikredilirse "Şahitlerle ispat edilen davayı açıklayınız" gibi soruların sorulduğu tatbikatla ilgili sınavda, öğrencilerden birer "fetva" ile "ilâm" yazmaları da istenmiştir. Ayrıca kadı, davalı ve davacı ile ilgili sorulan soruların yanı sıra, ta'lik yazısı sınavına göre öğrencilerin yazı yazma yetenekleri ölçülmesi ile ilgili sınav kâğıtları da değerlendirilmiştir.

- Dr. Öğr. Ü. Mehmet AYKANAT- Ar. Gör. Melikşah AYDIN, **Osmanlıda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu**

Bina veya yapı eseri malikinin kusursuz sorumluluğu bazı durumlarda kendisinden kaynaklanan bir sebep veya kendisinin bir fiili olmasa bile maliki olduğu bina ve yapı eserinin sebep olduğu zararlardan sorumlu olacağı anlamına gelmektedir. Malikin sorumluluğu için gerekli şartlar bina veya yapı eserinin bulunması, yapıdaki bozukluk veya bakım eksikliği, zarar meydana gelmesi ve illiyet bağıdır. Bu şartları taşıyan bina veya yapı eseri maliki ortaya çıkan zarardan sorumlu olacaktır. Bu sorumluluk İslam hukuku anlamında maddi zararlar için mal ile sorumluluk, ölüme sebebiyet verme durumlarında ise diyet sorumluluğu olabilir. Bazı hallerde diyeti malik değil bu malikin akilesinin ödemesi gerekmektedir.

Osmanlı dönemi fetva kitaplarında ve kadı sicillerinde birçok örneğine rastladığımız olaylarda komşu araziye taşan taşkın yapı, başkalarının görüş alanını kapayan veya onların avlusuna bakan duvar veya bina, duvar ve kuyuların eğilmesinden, çökmesinden yahut içine insan veya hayvan düşmesinden meydana gelen zararlardan hep bina veya yapı eseri maliki sorumlu olmakta, dolayısıyla meydana gelen zararın tazmin etmesi istenmektedir

- Ar. Gör. Muhammed Raşit AKGÜN, **Arşiv Vesikalari Işığında Klasik Devir Osmanlı Hukukunda Definelerin Hukukî Statüsü**

Bu tebliğde, klasik devir Osmanlı hukukunda definelerin hukukî statüsünü, mülkiyet ve vergilendirme cihetlerinden ortaya koymak hedeflenmiştir. Definelerin hukukî

statüsünün ne olacağı meselesi, Roma, Kıta Avrupası ve Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde olduğu gibi, Osmanlı hukukunun esasını teşkil eden İslam hukukunda da gündeme gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde hâkimlere kaynaklık eden fıkıh kitapları ve fetva mecmualarında, definenin tarifi, türleri, bunun saklandığı yere ve bulan şahsa göre mülkiyeti, vergilendirilmesi, bu verginin tahakkuk etmesi için gereken şartlar ve sarf edilmesi hakkında tafsilatlı hükümler mevcuttur. Bunlardan bir kısmının, tatbikatta yansımaları da görmek mümkün olmuştur. Define vergisinin tahsili ise kaynaklarda tafsilatlı malumat bulunmayan ve hükümdarın salâhiyetine bırakılan bir meseledir. Bu hususta Osmanlılarda icra edilen prosedür, arşiv vesikaları vasıtasıyla tespit edilmiştir. Böylece tebliğde, önceki hukukumuzda definelerin mülkiyeti ve vergilendirilmesi hakkında teorik malumatın, tatbikata nasıl yansıdığı sunulmaya çalışılacaktır.

- Ar. Gör. Muhammedali AKTAŞ, **İslam Hukuku ve Osmanlı Tatbikatı Bakımından İstimlak Müessesesi**

Modern zamanın hükmü, sistemsel olarak, coğrafyamızda Tanzimat dönemiyle birlikte hakim olmuştur. Tanzimat, kenti, sosyal yaşamı, dolayısıyla da hukuku tesiri altına alan tarafla tüm bir hayatı ve kaderi anlamlandırma şeklimizin tesir altında kaldığı bir zaman dilimidir. Bir taraftan dönemin hükmü altında edilgen bir konuma gelen Osmanlı ahali, bir taraftan da bürokratlar tarafından erişilmesi gerektiğine inanılan bir ideale çekilmeye çalışılmaktadır. Bu döneme hakim olan değişim Osmanlı hukukunda da tesirini göstermeye başlamıştır. Nitekim bir gerçeklik zemini olan ihtiyaçlar veya erişilmesi gerektiğine inanılan standartlar, fıkıhın imkanları dahilinde istenildiği gibi karşılanamamaktadır. İşte istimlak müessesesi de böyle bir vasatta geniş bir tevil çerçevesinde Osmanlı hukuk sistemine dahil olmuş bir müessesedir. Anlaşılabileceği üzere, bu bildiri, istimlak belli bir coğrafya ve tarihsel tecrübeye ait bir müessese olarak ele alınıp evrensel ve mutlak bir hukukî mefhum olarak anlaşılmamaktadır. Bu istikamette bildiride erişilen netice; fıkıh ve fıkıhın Osmanlı klasik dönemi hukukundaki tatbikatında, istimlak diye bir müessesenin mevcut olmadığı, zaruret hallerinde cebren alıma izin verilmesi gibi hüküm ve uygulamaların ise bunun aksini göstermediği şeklinde olacaktır.

- Prof. Dr. Yasemin İŞIKTAÇ, **İlk Hukuk Felsefesi Kitabı Olarak Münif Paşa'nın 'Hikmet-i Hukuk'unun Analizi**

1830 yılında Antep'te doğarak eğitimini Kahire'de tamamlamış olan Münif Paşa, döneminin hem önemli bir devlet adamı, hem eğitimcisi, hem de kaliteli bir entelektüelidir. Kitap, alanda yazılan ilk kitap olması yanı sıra, içeriği ve değindiği hususlar açısından döneminin hukuk ve felsefe ortamına olan hâkimiyetini de gösteren içeriği ile özellikle dikkati çekmektedir. Hukukun sadece bir kural koyma işlevinden ibaret olduğu vurgusunun yeterli olmadığı, bazı düzenlemelerin niçin hukuk aracılığıyla gerçekleştirildiğinin veya bununla sağlanmak istenenin ne olduğu hususlarının da sorgulanmasının bir ihtiyaç olduğuna ilişkin vurguları kitabın

günümüz hukuk felsefesi perspektifi ile ilişkisini göstermesi açısından ilginçtir. Bu çalışma, söz konusu kitabın içeriğinin analizi kadar değindiği noktalar itibariyle de genişlemeye yönelik imkanların da değerlendirilmesini sağlayabilecektir.

- Doç. Dr. Sercan GÜRLER, **Eski ile Yeni Arasında Bir Hukukçu: Ali Himmet Berki ve ‘Hukuk Mantığı ve Tefsir’ İsimli Eseri**

Yorum her zaman hukukî düşüncenin merkezinde yer almıştır. Roma Hukuku, Yeniçağ Pandekt Hukuku ve Common Law gibi büyük hukuk geleneklerinin; XIX. yy. Alman Tarihçi Hukuk Okulu, Serbest Hukuk Okulu ve Menfaatler İçtihadı Okulu gibi etkili hukuk akımlarının hemen hemen hepsinde hukukçuları en fazla uğraştıran konuların başında hukukun yorumlanmasının geldiğini görürüz. Bu durum, kuşkusuz İslâm Hukuku için de geçerlidir. Fıkıh Usûlü gibi hayli özgün bir düşünme faaliyetine kaynaklık etmiş İslâm Medeniyetinde de yorum, hukukî düşüncenin can damarını oluşturur. İslâm hukuk tarihinin bidayetinden itibaren fıkıhçıların temel uğraş konularından biri olan yoruma dair fikri çalışmalar, İslâm dünyasının modernleşme sürecine girmesiyle birlikte kısmen mahiyet değiştirmişse de ivme kazanarak devam etmiştir. Nitekim Osmanlı uleması da özellikle Tanzimat döneminden itibaren bir yandan geleneğinden tevarüs ettiği hukuk bilincini muhafaza etmiş, diğer yandan karşılaşılan yeni sorunlara fikhi çözümler üretmenin gerekliliğini görmüştür. Bu gereklilik İslâm hukukçularını bir takım sorgulamalara sevk etmiş, hukukun hem teorisinde hem de pratiğinde farklı teşebbüslerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bütün bu tartışmaların merkezinde ise hukukun yorumlanması meselesinin yer aldığı söylenebilir. İslâm hukukçularının bu fikri çabaları, Türkiye özelinde Cumhuriyet döneminde inkıtaya uğramışsa da mesele üzerine düşünen tek tük istisnalar da yok değildir. İşte hukukta yorum meselesinin tekrar gündeme gelmesine gayret eden bu isimlerden birisi de Ali Himmet Berki’dir. Bir yandan Fıkıh Usûlüne vukufiyeti sebebiyle eski hukukumuzun anlam dünyasına âşina olan Berki, diğer yandan Yargıtay hakimliği yapmış bir hukukçu kimliğiyle yeni hukukumuzun doğurduğu neticelere bizzat ve bilfiil tanıklık etmiştir. Bu yönüyle âdeta eski ile yeni arasında bir yerde konumlanan Berki’nin kalkış noktası da yine yorumdur. Özellikle *Hukuk Mantığı ve Tefsir* isimli eserinde, kanun ve sözleşme gibi modern hukukun temel iki kaynağı üzerinden hukukta yorum meselesine eğilmesi, bunu da Fıkıh Usûlünün kavram hazinesinden istifadeyle gerçekleştirmesi, Berki’nin bu konumunu, Türk Hukuk Tarihi açısından daha da ilginç kılmaktadır.

- Dr. Barkın ASAL, **Hukuk Kitapları Tarihine Küçük Bir Giriş**

Marc Bloch, Henri Pirenne’le Stockholm’de 1928’de buluştuklarında ilk önce nereye gitmek istediğini sorar. Pirenne cevap olarak yeni yapılmış Vilayet Binasını görmek istediğini söyler ve “Eğer ben bir antika meraklısı olsaydım, gözüm sadece eski şeylerde olurdu. Ama ben tarihçiyim, bu yüzden hayatı seviyorum” der. Neşir konusunda bugün Türkiye’de ve dünyada çok büyük bir dönüşüm yaşanıyor. Artık “dinamik” kitap diye adlandırılan dijital ortamda sürekli olarak geliştirilen kitaplar

var. Elbette bilgi aktarımı bu kadar hızlı bir şekilde yapılabilirken, öte yandan bir vülgarizasyonla da karşılaşılıyor: Çağın gereklerine (ve bazen de sınavlarına) uygun hazırlanılan kitaplar. Peki, modern döneme girişte hukuk kitapları nasıl şekillendi? Anglo-Saksonlar ile Kıta Avrupası arasındaki temel farklar var mı? Bugünü anlamak ve daha iyi yorumlamak için, bugünden hukuk kitapları tarihine bir bakalım.

- Ar. Gör. Serhan YILDIRIM, **Tarihçi Hukuk Okulunda Germenci Temâyüller**

Hukuk tarihine ilişkin literatürde Pandektci ve Germenci hukukçuların, tarihçi hukuk okuluna mensup olduğu tartışmasız kabul edilmektedir. Takriben 1830'lardan sonra, tarihçi hukuk okulu bünyesindeki Germenci temâyül artarak devam etmiştir. Germenci hukukçuların sahneye çıkışı, Beseler'in *Halk Hukuku ve Hukukçular Hukuku*, 1843 (*Volksrecht und Juristenrecht*) adlı eseriyle zirveye ulaşmıştır. Germenci hukukçular, tarihçi hukuk okulunun yayım organından ayrı bir araca ihtiyaç duydular. Bu doğrultuda Reyscher ve Wilda'nın öncülüğünde *Alman Hukuku ve Alman Hukuk Bilimi* (1839) mecmuası kuruldu. Bunun yanı sıra Germencilerin düzenlediği kurultaylar ilk olarak 1846 senesinde Frankfurt'ta ve 1847 senesinde Lübeck'te yapıldı. Daha çok 1830'lardan sonra zuhur eden, tarihçi hukuk okuluna yönelik hücumların bir kısmı, bu okulun Germenci temsilcileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Tarihçi hukuk okulu bünyesindeki Pandektci ve Germenci hukukçular, Roma ve Germen hukukunun değeri ve konumu, Volksgeist (halk ruhu) kavramının işlevi, kanunlaştırma problemi vb. konularda fikir ayrılığına düşmüşlerdir.

- Prof. Dr. Nevin ÜNAL ÖZKORKUT, **Osmanlı Hukukunda Kamu Davası Anlayışı ve Savcılık**

Hukukî yapısını esas olarak İslam hukukuna dayandıran Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl ortalarına kadar muhakeme hukukunu da bu çerçevede düzenledi. Bu dönemden itibaren iç ve dış çeşitli sebeplerle Batı hukuku da benimsenmeye başlandı ve Osmanlı muhakeme hukuku da değişti. Savcılık, Osmanlı yargı örgütüne, diğer muhakeme makamlarından çok sonra girdi. Hukuk davalarında da belli bir işlevi bulunmakla birlikte esas olarak ceza muhakemesinin ana karakterlerinden biri olan savcılık, yeni tanışılan bir kurum olması sebebiyle başlangıçta işlevi anlaşılamadı, bilinmezlik ve önyargı nedeniyle kabul edilmiş süreci çok kolay olmadı.

Bu tebliğde, Osmanlı Devleti'nde benimsenen kamu davası anlayışı, değişimi, savcılık kurumunun kabul edilmiş süreci ve uygulanış biçimi ele alınacaktır.

-Dr. Öğretim Üyesi Muhammed CEYHAN, **Şer'iyeye ve Nizâmiyye Mahkemelerindeki Yargılama Sürelerinin Mukayesesi**

Osmanlı Devleti'nde, Şer'iyeye Mahkemeleri; Tanzimatın ilanına kadar aslî ve genel mahkemeler olarak görev yapmışlar ve hukukî, cezaî, idarî, askerî, malî vs. her çeşit

davaya bakmışlardır. Ancak, Tanzimat dönemi itibariyle birçok kurumun yeni tesis edilmesinin yanı sıra, mevcut kurumların da revizyona uğradığı bilinmektedir. Bu değişimden Şer'iyeye Mahkemeleri de nasibini almış, 19. yüzyıl ortalarından itibaren birçok yetki ve görevleri farklı müesseselere dağıtılmıştır. Böylece, Şer'iyeye Mahkemeleri zamanla, yalnızca yargı işlevini gören bir konuma gelmiştir. Ayrıca Tanzimat döneminde Osmanlı hukukunun yanında Batı usulü hukuk benimsenmiş ve Şer'iyeye Mahkemelerinin yanı sıra Nizamiye Mahkemeleri vücut bulmuştur. Ana hatlarıyla adli mekanizma bu şekilde ayrılmış olmakla beraber muhtelif konularda ihtisas mahkemeleri (Evkaf Mahkemeleri, Ticaret Mahkemeleri, Azınlık Mahkemeleri vs.) de kurulmuştur.

Söz konusu çalışmamızda; görev ve yetki alanları giderek değişen mahkemelerin hukukî bağlamda aldıkları pozisyon tespit edilmeye çalışılacak, akabinde Şer'iyeye ve Nizamiye Mahkemeleri özelinde, yargılama usulleri ve bilhassa yargılama sürelerinde farklılıkların olup olmadığı incelenecektir. Bu kapsamda, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan konuyla ilgili muhtelif evrak ile defterler taranacaktır. Ayrıca söz konusu mahkemenin kuruluşu, yapısı, görev ve yetki alanlarını içeren hukukî düzenlemeler de dönemin ilgili kanun mecmua ve yayınlarından tespit edilecektir.

- Öğr. Gör. Ali TURAN, **Abdurrahman Âdil'in 1894'te Temyiz Mahkemesine Bakışı**

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat dönemi, diğer alanlarda olduğu gibi (ve belki de daha çok) hukuk alanında da baş döndüren bir hızda reformların icra edildiği bir dönemdir. Bunun yanında, adli teşkilatın da keşmekeş içinde seyrettiği bir dönemdir. Bu dönemde gerçekleştirilen reformların en mühimlerinden birini de 1868 tarihinde kurulan Divân-ı Ahkâm-ı Adliye oluşturmaktadır. Bu müessese, Osmanlı Devleti'nde sistematik bir şekilde temyiz mahkemesi vazifesini icra eden ilk müessesedir. Daha sonra çıkarılan düzenlemelerle Mahkeme-i Temyiz adını alan bu müessese, günümüzde de Yargıtay ismiyle yaşamaya devam etmektedir.

Kurulduğu ilk dönemlerde bu mahkemeye ilişkin müstakil bir kitap veya çalışma mevcut değildir. Ancak h. 1312'de (m. 1894-1895) dava vekili Abdurrahman Âdil Bey *Mahkeme-i Temyiz* adlı bir çalışma neşretmiştir. Bu çalışma, Abdurrahman Âdil Bey'in müessisi olduğu "Kütübhaneye-i Hukuk" adlı bir neşriyat faaliyetinin mahsulüdür. "Kütübhaneye-i Hukuk"un takdim nüshasında, "Kütübhaneye-i Hukuk"un her nüshasının birer müstakil kitap teşkil ettiği ifade edilmiştir. İşte bu tebliğde, Abdurrahman Âdil'in, *Mahkeme-i Temyiz* eseri çerçevesinde temyiz mahkemesine bakışı ve bu mahkemenin niteliği ve faaliyetleri ele alınacaktır.

- Murat Burak AYDIN, **Geç 19. Yüzyılda Nizâmiye Mahkemeleri ve Bidâyet Mahkemelerinde Hukuk Pratiği**

19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı hukuku ve adliyesi bir dönüşüm sürecinin içine girmiştir. Mecelle kodifiye edilmiş, üzerinde Fransız etkisi olan usul kanunları ilan edilmiş ve Fransa benzeri olan üç aşamalı bir mahkeme yapısı kurulmuştur. Hukukçu

eğitiminde de dönüşüm başlamıştır. Dönemi ele alan çalışmalar büyüklüğü değişen derecelerde Fransız etkisinden bahsetmektedirler. Ancak, reform dönemini, mahkeme pratiğini incelemeyen, tek başına mevzuat, kanunlaştırma, tercüme ve bürokratik yazışmalar üzerinden incelemek reformlar sonrası duruşma salonu içinde ne olup ne bittiğini, nasıl bir değişim yaşandığını söylememektedir. Bu çalışmada, çoğunlukla ulaşılabildiği kadarıyla söylenen ilk derece Nizâmiye Mahkemelerinin (bidâyet) hukuk dairesinin verdiği kararlar üzerinden mahkeme pratiği incelenecektir. Bu inceleme sonunda aslında mahkeme teşkilâtı, ilâmlarda kullanılan ifadeler, yazılı deliller ve üç hakimlik gibi bazı unsurlar dışında yargılama pratiğinin şer‘î mahkemelere benzer olduğu iddia edilecektir.

- Dr. Öğr. Ü. Ebru KAYABAŞ, **Osmanlı Devleti Hukuk Sisteminde Yahudiler**

Osmanlı Devleti’nde bulunan Yahudilerin büyük kısmı 1492’de İspanya’dan sürülmelerinden sonra iki yüzyıl boyunca gelip Osmanlı İmparatorluğu’na sığınan Yahudilerin torunları olarak kabul edilir. Çünkü Seferadlar göçlerinin ardından zamanla cemaat içinde sayıca üstünlüğü ele geçirdiler ve hemen ardından kendi dil ve kültürlerini Bizans Yahudilerinin arta kalanlarının oluşturduğu Rumca veya Türkçe konuşan Romanyotlara empoze ettiler. On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde İmparatorluk içinde yaklaşık 150.000 Yahudi olduğu tahmin edilmektedir. İstanbul’un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmet tarafından tarihte ilk olarak İstanbul’a bir hahambaşı atandı. İstanbul Hahambaşılığı zamanla ve özellikle göçlerin ardından güçlenerek tüm Osmanlı tebaası Yahudilerin dinî merkezi haline geldi. Yahudiler de diğer gayrimüslimler gibi Osmanlı hukukuna tabiydi ve müslüman olmayan halk için din ve mezhep farkı gözetmeden özellikle sosyal haklar açısından geniş bir eşitliğe sahipti.

- Dr. Öğr. Ü. Ensar KÖSE, **Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslim Tebaanın Hak Arama Kültürü**

Bünyesinde onlarca farklı etnik ve dinî menşeden halkı barındıran Osmanlı Devleti’nde, herhangi bir ayırım yapılmaksızın, tebaaya “hak arama” serbestisinin tanınmış olması, klasik dönemde toplumsal dokunun sıhhatine hizmet etmiş önemli bir husustur. Osmanlı Arşivinde, sayıları kabarık hacimler tutan vesikalar, tıpkı müslümanlar gibi gayrimüslim tebaanın da, karşılaştıkları sorunlarla alakalı olarak hak arama imkânından yararlandıklarını göstermektedir. Bu tebliğde, söz konusu hakkın kullanımının bürokratik işleyişinin yanı sıra, başlıca hangi meselelerin Divân-ı Hümâyuna taşındığı ve bunların nasıl karşılık bulduğu gibi hususlar, örnekleme seçilen belgelere istinaden tartışılacaktır. Araştırmanın birincil kaynakları, gayrimüslim tebaa tarafından Divân-ı Hümâyuna sunulmuş ve hâlihazırda Osmanlı Arşivindeki çeşitli fonlarda mevcut bulunan dilekçelerden (arzuhâl) ibarettir. 17. yüzyıl sonları ve 18. yüzyıla tarihlenen belgelerin tarih aralığı, aynı zamanda tebliğin zaman sınırını oluşturmaktadır.

- Dr. Müge VATANSEVER ÖZTÜRK, **Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Alenî Yargılanma Hakkı (Aleniyet İlkesi)**

Klasik dönem Osmanlı yargılamasında açık soruşturma (aleniyet) ilkesinin geçerli olduğu bilinmektedir. Arapçadaki “aln” kökünden türeyen *aleniyet* kelimesi, belirlemek, açığa vurmak anlamlarına gelmekte; saklı ve gizliliğin zıddı olmaktadır. Adil yargılamanın temel ilkelerinden birisi olan aleniyet (açıklık) ilkesi, isteyen herkesin duruşmaları ve davanın diğer aşamalarını izleyebilmesi anlamına gelmektedir. Bu ilkeye göre yargılama, özellikle duruşmalar herkese açıktır; başka bir deyişle, herkes duruşma salonuna girme, duruşmayı izleme ve dinleme imkânına sahiptir. Osmanlı mahkemelerinde duruşmaların açık olduğu, *sicill-i mahfuz* denilen zabıt defterlerinde her kaydın altında o davayla ilgili kişilerin isimlerinin yazılı olmasından anlaşılmaktadır. Halka açık olarak gerçekleşmeyen bir duruşma şaibelidir; bu yüzden, aleniyet ilkesi sanık için bir teminat oluşturmaktadır. Günümüzden farklı olarak Klasik dönem Osmanlı Devleti’nde yargılamanın bütün safhalarının halka açık olması ilke haline gelmiş, yargılamada tam bir eşitlik ve tarafsızlık esas alınmıştır.

- Asst. Prof. Sami MEHMETİ, **Ius respondendi: The Legal Authority of the Lawyers and the Sovereign Authority of the Emperors in the Roman Empire**

According to the traditional view, *ius respondendi* was a entitlement given by the emperor to individual lawyers. Augustus is generally attributed as the founder of this institution. The Roman sources on the *ius respondendi* are inconclusive and unclear and opinions in recent literature on this issue are hugely divided. A broad overview of the Roman sources does not result in a confirmation of the historicity of the institution. Even its very existence remains one of the many unsolved puzzles of Roman legal history. The research on *ius respondendi* has continually fluctuated between two opposing stereotypes, one of the benevolent and the other of malevolent emperor. According to the first category of authors, by granting the *ius respondendi*, the emperor in fact strengthened the influence of the jurists without intervening with the content of the law. The reasons behind emperor’s actions were: the chaotic state of the law, incompetent jurists, the misuse and fabrication of *responsa* and their incomprehension by judges. The emperor was predominantly benevolent towards the jurists, and juristic opposition was only an unsuccessful strategy by a few individuals. According to the second category of authors, the emperors had used the *ius respondendi* to take control over the *ius civile* under the pretension of strengthening the authority of the law. Augustus wanted to control the judges by making them dependent on the jurists he had appointed, because of his political objectives. In this way, he took control of the free Roman jurisprudence and used it as an instrument for his political aspiration, the total dominance over Roman society.

- Asst. Prof. Slobodanka Todoroska-Gjurchevska- Ebru IBISH, **Psychological Personality Traits of Sexual Offenders**

Criminality is an extremely heterogeneous social phenomenon that includes various kinds of deviant behavior. It also includes sexual criminality (crimes against sexual freedom and moral), which has a highly negative impact on society and endangers the most intimate parts of a person's life. The aim of this survey is to outline a structure of psychological features of sexual offenders, to determine the degree of their development and the way in which they are connected. The results that have been achieved during this survey will successfully be implemented into the practical work of penal institutions in the Republic of Macedonia in order to ensure successful resocialisation and reintegration of sexual offenders in the society. Our experience and knowledge are compatible with world-wide trends saying that sexual offenders are mentally healthy people and that they cannot be included in any diagnostic category. The main results of this survey can be summed up into several points: in general, sexual offenders are male, aged between 26 and 33, with minimal education and without profession or employment. Usually, they do not behave in pathological manner and they are mentally healthy people. It is believed that resocialisation as well as complex treatment will be necessary for people convicted of sexual offences; not only will it represent prevention from committing new crimes, it will also be a breeding ground for their active participation in life out of the penal institutions.

- Dr. Blerta Ahmedi Arifi, **Development of the Preventive Policy Against Child Criminality in Republic of Macedonia**

This research paper will analyze the development of the preventive policy against child criminality in Republic of Macedonia from its independence (1991) until today. There will be treated the principles reflected from the first Nacional Strategy of Macedonia on Preventing Child delinquency: 2010-2020.

Before this Strategy was adopted (2009), in Republic of Macedonia there have been no sufficiently developed preventive programes, which would analyze the risk factors and the protective mechanisms on child criminality. This document aims at defining the strategic guidelines and priorities in preventing child delinquency. Its key challenges and directions have to do with three levels of prevention: the primary, secondary and tertiary prevention.

The paper will be enriched with statistical data on the number of the institutionally treated children at risk and those in conflict with the law for the period 2010-2017, by comparing these two categories and reflecting on the results of the preventive policy against child delinquency.

- Orhan CEKA - Fatime BİLALİ - Miranda AJDİNİ, **The Importance of Mahr**

In Islamic law, Mahr is a mandatory payment in form of money, property or other interest given to a woman divorced by her husband without any reason caused by her.

The equal of Mahr nowadays is the divorce compensation, or what *donatio propter nuptias* used to be in Roman law. The authors will focus on the historical implementation of Mahr in the Ottoman Empire. The importance of Mahr for the validation of a marriage, the conditions that make Mahr an obligatory payment, the differences and the similarities between Mahr, the modern divorce compensation and the ancient *donatio propter nuptias*. Also in the comparative aspect, the authors will give a practical example of the implementation of the Mahr in the religious marriages in Muslim population in Macedonia, the change and the supplementation of the now positive law of Macedonia concerning the divorce compensation and the issues that the courts face when Mahr becomes a matter of dispute.

- Assoc. Prof. Dr. Emine ZENDELI - Asst. Prof. Arta Selmani BAKIU -
Asst. Ferda EJUPI, **Historical Overview of the Extramarital Union, with
Emphasis on the Macedonian and Turkish Legal System**

In the last few decades in the European countries are noted a huge expansion on the number of the partners who prefer to live in the extramarital union. The subject of interest of the authors of this article is the legal frame for the extramarital unions in the legal systems of the Republic of Macedonia and Republic of Turkey.

Taking into consideration the importance of the family, this article aims to point the importance for the legal regulation of the extramarital union as a very widespread phenomenon in our society.

The purpose of this research is to identify consequences and dilemmas that appear as a serious discrimination before the law in regard to marital and extramarital spouses, in particular to emphasize the arguments for eliminating the disparagement of inheritance inequality.

Furthermore, the article will be focused on the history of the concept of the extramarital union. By looking at the history of unmarried cohabitation and its sociological background, authors argue that equality should prevail over liberty of choice. This article, also will particularly analyze the positive legal and civil treatment of this union in the legislation of the Republic of Macedonia, the way of regulating the extramarital union in Turkish legal system, reviewing, analysing the proposals and tendencies for the equalization of the extramarital union with the marital community. Moreover, unmarried cohabiting couples are functionally similar to married couples and should therefore be treated equally from a legal perspective.

Is importante to note that the particular interest of the authors through this article is to provide recommendations aiming to a better regulation of the extramarital union in the new Civil Code of RM which is now being drafted.

- Assoc. Prof. Dr. Jeton SHASIVARI, **Constitutional Aspects of the Integration of the Republic of Macedonia in the European Union- Challenges and Perspectives**

In order to meet the requirements arising from the integration into the legal system of the European Union, almost all member states of the European Union have changed their Constitution. Therefore, the main goal of this paper is to determine the constitutional alternatives and implications regarding the fulfillment of the political criteria for the integration of the Republic of Macedonia into the European Union. Special attention will be paid to creating a constitutional basis for incorporating EU law into domestic law of the Republic of Macedonia. In this sense, the key issue of this paper is the need and priorities of the constitutional changes in the Republic of Macedonia, namely, what kind of constitutional reform is needed for Republic of Macedonia and what constitutional technique should be applied in this direction (a separate chapter in the Constitution of the Republic of Macedonia, adoption of constitutional amendments or complete constitutional review). Therefore, in this direction, there will be of particular importance the comparative analysis of the different experiences of the EU Member States, and especially of Croatia and Slovenia as former states of the former Yugoslav Socialist Federation, including the former Socialist Republic of Macedonia.

-Assoc. Prof. Dr. Bekim Nuhija, **International Humanitarian Law and the Application of Customary Law**

International humanitarian law is based on international treaties and customary norms that define the rights and obligations of states that are not party to those treaties. International customary law is a continuous behavior, which is considered by people that it is compulsory. International customary law has been and continues to be important for the legal science, which is adapted to social evolution and jurisprudence. Without this element of adaption in space and time, customary international humanitarian law would be void and would not be considered as a source of international humanitarian law. This paper focuses on the customary international humanitarian law and its applicable rules in international law. I will address the role of international humanitarian law on human society, with special emphasis on its importance in the time of armed conflicts, where according to the study we will show that the civilian population is the most affected. Human history recognizes inhumane wars and in these cases when conflicts go beyond the temporal and human dimension, the importance of international humanitarian law in the protection of human rights is immanent and irreplaceable. Furthermore, I will consider the importance of customary humanitarian law knowing the fact that that customary law is as old as humanity itself. It will make a detailed explanation of its significance over centuries, as well as the importance it continues to have in international humanitarian law. Nonetheless, even though these rules, for a long period of time remained unwritten, they gradually began to be incorporated into international laws through international treaties. Their importance, especially in the absence of treaties, is unmatched.

- Assoc. Albana METAJ-STOJANOVA, **Notion, Legal Nature and Functions of the Marriage Contract. The Importance of Introduction of the Marriage Contract in the Legislation of Republic of Macedonia**

The marriage contract is a legal act, by which spouses determine their marital property regime, before or after the marriage bond. Many European countries, in addition to the legal property regime, as a compulsory regime, have introduced the contractor regime between spouses, which undoubtedly is based on the principle of party autonomy. However, because of the family's social importance and in order to balance spouses' private interests with the public interest, the spouses' party autonomy, in the regulation of the matrimonial property regime is limited in comparison with that of other contractual relationships, through non-derogable legal norms. Under the legislation of RM, spouses are subject to the legal property regime, which they are not entitled to change by mutual agreement. Spouses are only entitled to conclude contracts on the manner of administration and disposition of their common and separate property, but not contracts that violate the legal regime of common property. By explaining the legal nature and main functions of the marriage contract, this paper aims at arguing the need to introduce a marriage contract in the legislation of RM.

- Prof. Dr. Ayhan CEYLAN, **Osmanlı İdaresinde Sırbistan'da Anayasa Hareketleri: 1838 Türk Anayasası (Turski Ustav)**

Genelde merkez dışı, özelde ise Balkan coğrafyasının Osmanlı anayasa hareketleri kapsamındaki yeri ve önemi akademik araştırmalarda yeterince ele alınmamıştır. Batıda ortaya çıkan ve yayılan anayasacılığın merkeze de takaddüm ederek Osmanlı coğrafyasında ilk görüldüğü bölge Balkanlar'dır. Bölgedeki anayasal gelişmelerin merkez-vilâyet ilişkisi çerçevesinde Osmanlı anayasa hareketlerine etkisi ayrı bir inceleme ve değerlendirme konusu olmakla birlikte, en azından kabul edilen belgeler, "anayasa", "meclis/parlamento" gibi kavram ve uygulamalara padişahın, Bâbîâlinin ve sınırlı da olsa kamuoyunun âşinalığını sağlamışlardır. Osmanlı egemenliği altında Balkanlar'da, Cezâyir-i Seb'a-i Müctemia Cumhuru (Birleşik Yedi Ada Cumhuriyeti), Sırbistan ve Eflak-Boğdan eyâlet-i mümtâze statüleriyle anayasal belgeler ortaya koymuşlardır. Sırbistan'ın Osmanlı hâkimiyetinde olduğu süreçte, 1835, 1838 ve 1869 yıllarında anayasal metinler kabul edilerek yürürlüğe konmuştur 1838-1869 yılları arasında yürürlükte kalan ve padişah tarafından onaylanan anayasal belge literatürde "1838 Türk Anayasası ("Turski Ustav" olarak isimlendirilmektedir. Bildiride, bu belgenin ortaya çıkışı, "anayasa" niteliği, muhtevâsı ve uygulaması arşiv belgeleri ve diğer kaynaklar ışığında ele alınacaktır.

- Doç. Dr. Seda ÖRSTEN ESİRGEN, **II. Meşrutiyet Dönemi Kuvvetler Ayrılığı Tartışmaları**

18. yüzyılda devlet otoritesinin kötüye kullanılmasına karşı bir güvence olarak ortaya çıkan kuvvetler ayrılığı prensibi, klasik anlamıyla, yasama, yürütme ve yargı

erklerinin birbirinden ayrılması olarak tanımlanırken; bu çerçevede hukuk devleti olgusunun temel unsurlarından birini de oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde kuvvetler ayrılığı ilkesinin varlığı söz konusu değilken, Tanzimat dönemindeki gelişmelerin ardından bir anayasanın kabulü de sistemde yerleşmesini sağlamamıştır. Ancak Kanun-ı Esaside 1909 yılında yapılan değişiklikler çerçevesinde, kuvvetler ayrılığı prensibinin anayasal düzende varlık göstermeye başladığı kabul edilebilir.

Bu tebliğde kuvvetler ayrılığı ilkesinin Osmanlı anayasal gelişmeleri çerçevesinde kısaca değerlendirilmesinin ardından, özellikle II. Meşrutiyet döneminde tekrar açılan ve 1909 Anayasa değişiklikleriyle güçlenen Mecliste kuvvetler ayrılığı ilkesine yönelik ileri sürülen fikirler ele alınacaktır.

Parlamentoda yapılan değerlendirmelere, Celaleddin Arif, İsmail Hakkı, Muslihiddin Âdil gibi yazarların kaleme aldığı dönemin önemli hukuk kitaplarında ve makalelerinde kuvvetler ayrılığı olgusuna ilişkin görüşlerle de katkı yapılması planlanmaktadır.

Bu şekilde 1908-1918 yılları arasında gerek parlamentoda, gerek hukuk literatüründe kuvvetler ayrılığına ilişkin savunulan ya da eleştirilen noktaların aydınlığa kavuşturulması amaçlanmaktadır.

- Dr. Öğr. Ü. Abdullah Taha İMAMOĞLU, **Siyaset-i Şer'iyeye Literatürü Bağlamında Dergüzînîzâde Hasan Rıza'nın Kânûn-ı Esâsî Şerhinin Tahlihi**

Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslümanların siyasi gündemini en çok meşgul eden hususlardan birisi yöneticilerin tayin ve tespiti meselesidir. Tarih boyunca kamu yönetiminin ehliyet sahibi kişilere tevdi edilmesi gerektiği özellikle Hz. Peygamber'in bu husustaki uygulamaları çerçevesinde örnek alınmaya çalışılmıştır. Ancak mevcut tecrübeler göstermektedir ki muktedir olanların istihdamı ile mevcudun en iyisini seçme noktasında güçler arasındaki gerilim sürekli zuhur etmiştir. Bu ikilemi aşmak için geliştirilen akıl ve nakil dengesi ilkesi gereğince siyasetin ve hukukun dinî temellerini tesis etmek gayesiyle yazılan *siyaset-i şer'iyeye* literatürü, İslam kamu hukukunun önemli ilmî birikimlerinden birisi olmuştur. Osmanlı hukuk tarihinde dinin temel ilkelerini esas alan ve Kur'an ile sünnetin kaynaklık ettiği bir siyaset anlayışının gelişmesi sağlanmış ve birçok hukukî uygulamanın nasslara aykırı olmaması prensibi gözetilmiştir. Osmanlı Devleti'nde 1876 Anayasası olarak kabul edilen Kanun-ı Esasi'nin ilanı, Tanzimatla başlayan modernleşme sürecinin bir devamı ve dinin temel ilkeleri ile yöneticilerin hukukî yetkilerini tanzim eden çok önemli bir hadisedir. Bu dönemin önemli hukukçularından Dergüzînîzâde Hasan Rıza b. Mehmed Derviş el-Aynî de Dersaadet dâvâ vekilliğini yürütürken Kanun-ı Esasi'ye şerh yazmış ve eserine *Şer'-i Siyâsî Şerh-i Kânûn-ı Esâsî* ismini vermiştir. Tebliğde bu eserin *siyaset-i şer'iyeye* literatürü bağlamında önemine değinilecek ve kaynakları tesbit edilerek muhtevası hakkında bilgi verilecektir.

- Dr. Öğr. Ü. Ali Adem YÖRÜK, **A'yân Meclisi'nin Kanun-ı Esasi Projesi**

Türkiye’de, siyasî müesseselere ilişkin tarihî tecrübenin aks değiştirdiği bir tarihsel dönemde, esasen yeni siyasî düzen arayışlarının semeresi olarak ortaya çıkan Meşrutiyet; elli yılı bulmayacak kadar kısa ve fakat dönüştürücü gücü ve etkileri itibarıyla hayatî önemdeki tarihi boyunca iki meclisli bir yapıda işlemiştir. Meclis-i Umumi’nin iki rüknünden biri olarak kurulan ve Osmanlı Devleti’nin sonuna kadar yapısal olarak ciddi bir değişikliğe uğramayan A’yân Meclisi’nin sistem içindeki yeri, farklı dönemlerde sert tartışma ve çekişmelere konu olmuştur. Özellikle II. Meşrutiyetin ilanından sonra Meclis-i Mebusan’ı merkeze alan anayasal düzen kurgusu, A’yân Meclisi’ni, varlığını/gerekliliğini bile tartışmaya açacak bir vasatta faaliyet yürütme zorunluluğu ile yüz yüze getirmiştir. Bu bildiride, II. Meşrutiyet’in ilk yıllarında yoğunlaşan Kanun-ı Esasi’nin tadili ile ilgili tartışmalarda A’yân Meclisi’nin nasıl bir yer tuttuğu kısaca izah edilecek; özellikle A’yân Meclisi’nin ikinci yasama yılı boyunca üzerinde çalıştığı -ancak Mebusan’a kabul ettiremediği- Kanun-ı Esasi lâiyhası, lâyiha metni esas alınarak, detaylı olarak tanıtılacaktır.

- Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ, **Karinâbâdzâde Ömer Hilmi Efendi’nin ‘Ahkâmu’l-Arazi’si**

Ömer Hilmi Efendi (29 Ağustos 1842-27 Ekim 1889) çağının önemli bir fıkıh bilginidir. Mecelle’nin son dört kitabının hazırlanmasında önemli katkıları olmuştur. Vakıflar hakkında *İthâfü’l-ahlâf fi ahkâmi’l-evkâf*, ceza hukuku alanında *Mi’yârü’l-adâle* (İstanbul 1301) ve arazi hukukunda ise *el-Ahkâmu’l-Mergûbe* (İstanbul 1296), onun Mecelle’deki kanunlaştırma usulünü takiben ortaya koyduğu “kanun” çalışmalarıdır. *el-Ahkâmu’l-Mergûbe* sonradan genişletilerek *Ahkâmu’l-arazi* (İstanbul 1300, 1301) adını almış ve gördüğü rağbet üzerine birkaç kez basılmıştır. Müellif, bu eserin başında belirttiğine göre, tevsî’-i intikal ve diğerleri gibi arazi-i mevkufe ve arazi-i emiriyede yürürlükte olan yeni kanunları ve fetva kitaplarında bulunan bunlarla ilgili eski kanunlara göre verilmiş fetvaları, yeni kanunlara göre güncelleyerek takdim etmiştir. Kitabın başında Ömer Hilmi Efendi fetva emini iken arazi-i emiriye üzerine *el-Ahkâmu’l-Mergûbe* adlı kısa bir risale yazıp birçok adet bastırıldığını, rağbet görmesi üzerine onu genişleterek *Ahkâmu’l-arazi* olarak adlandırdığını belirtir. Ömer Hilmi Efendi’nin vakıflarla ilgili eseri, Cumhuriyet devrinde Latin harfleriyle birçok kez basılmış ve bir kanun kitabı olarak muamele görmüş; *Mi’yârü’l-adâle* de bir derece ilgiyle karşılanmış olmasına rağmen, *Ahkâmu’l-arazi* o kadar ilgiye mazhar olmuş gözükmemektedir. Bu tebliğde eser tanıtılacak ve özelliklerine dikkat çekilecektir.

- Doç. Dr. İrem KARAKOÇ, **Ebulûlâ Mardin’in, Mukâtaa-i Kadîmeli Vakıfların İntikal Şekli Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi**

Çalışmamızda, Ebulûlâ Mardin’in mukâtaa-i kadîmeli vakıflarda intikal hakkındaki görüşlerini, hukukçunun Dârülfünûn Hukuk Fakültesi Mecmuasında (Eylül 1338) yayınlanan “Mukâtaa-i Kadîmeli Vakıfların Sûret-i Tevârus ve İntikalı” başlıklı makalesi bağlamında değerlendirdik. Makalenin yazıldığı dönemde 1913 tarihlî

Tevsî-i İntikal Kanununun ilgili maddesi, mukâtaalı vakıfların müsakkafâtını da örfî miras hukukuna tâbî kılacak şekilde –yazarın görüşüne göre- yanlış bir uygulamaya konu edilmiştir. Yazar, o dönemde mîrî araziden olan arazi-i mevkûfedeki mukâtaaya ilişkin intikal konusundaki örfî hükümlerin, sahih vakıflardaki mukâtaaya –ve özellikle mukâtaa-i kadîmeli vakıf müsakkafâtına da teşmil edilmesini yanlış bulmuştur.

Mukâtaada, arazinin mülkiyeti vakfın; üzerine inşâ edilen bina veya ekilen/dikilen ağaçları (müsakkafât) ise, mutasarrıfın tam mülkü olduğundan mutasarrıf öldüğünde, binanın mülkiyetinin intikali, örfî hukuka göre değil, ferâize göre yapılırdı. Bunun aksine uygulama ve genişletici yorum şekli, yazar tarafından hem Kanun’a, hem de vakıfların kadîm şer’î kâidelerine aykırı bulunmuştur. Bu konuda Ömer Hilmi Efendi’nin 276’ncı mes’ele vd. hükümleri de değerlendirilmiştir.

Mardin, çalışmasında “...fikra-i kanuniye, arazi-i emîriyye ve mevkûfe deyip dururken mukâtaalı arazi üzerine muhdes ebniyye bunu (Tevsî-i İntikal Kanunu) işmal nasıl mümkün olur?” sorusuna cevap aramıştır.

- Dr. Fatma Gül KARAGÖZ, **Hakları İfade Etmek: 18. Yüzyıl Şer’iyye Sicillerinde Arazi Üzerindeki Hakları Tanımlayan Terimler**

Osmanlı Devleti’nde şer’î mahkeme sicillerinde, mîrî arazinin ferağ, mülk arazinin ise satım (bey‘) yoluyla bedel karşılığında el değiştirdiği görülmektedir. Bu sözleşmelerin yer aldığı kayıtlarda araziye devralan kişilerin haklarını tanımlayan bazı kalıp ifadelere yer verildiği dikkati çeker. Hukuk dilinin anlaşılması bakımından, bu tip kelime ve terimlerin kullanımının ne şekilde gerçekleştiği, bölgesel farklılıkların mevcut olup olmadığı gibi meselelerin açıklığa kavuşturulması gerekir. Hukukî anlam ifade eden bir terim, hakkın niteliğini belirler, sınırlarını gösterir ve hak sahibinin neyi yapıp neyi yapamayacağını anlatır. Bu çalışmada 18. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti’nde farklı bölgelerden seçilmiş sicil kayıtlarından yola çıkarak, toprak üzerindeki hakların hangi terimlerle tanımlandığı ve bu terimlerin yere göre değişim gösterip göstermediği üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda çalışmada, 18. yüzyıl hakkında sıklıkla tekrar edilen “mîrî arazinin mülke dönüşme süreci” anlatısını sorgulama fırsatı da yaratılacaktır.

- Ar. Gör. Osman Safa BURSALI, **Vakıf Nedir? Multidisipliner Bir Yaklaşımla Vakfın Anlam Katmanlarını Aramak**

Bugün “vakıf” lafzı ilk bakışta tek manayı ifade ediyormuş gibi görünse de anlam ayrımlarının yapılması ve sınırların gösterilmesi faydadan hali değildir. Zira vakıf bir yandan zaman bakımından dikey, bir yandan da disiplinler ve alt disiplinler bakımından yatay anlam ayrımlarına tabi tutulabilir. Sözgelimi on sekizinci yüzyıl Osmanlı coğrafyasındaki tüm manası, hükümleri ve mekanizmalarıyla vakıf, literatürde Roma imparatorluğundaki benzer hukukî kurumlarla aynı lafızla karşılaşılsa da iki kurumun aynı olmadığı açıktır. Dahası, vakfın ne olduğuna ilişkin farklı disiplinlere mensup çağdaş araştırmacılar ilmî mesai ortaya koymakla beraber, “vakıf”

adlı kurumların devam ettiği ülkelerde gerek tabi oldukları normlar, gerekse idareleri bakımından bu kurumların hangi şekilleri aldıkları ayırt edilmeye muhtaç durumdadır. Bu tebliğde multidisipliner bir yaklaşım gözetilmekte, zikredilen dikey ve yatay anlam ayrımlarının tespiti hedeflenmektedir.

- Doç Dr. Hüseyin AL - Dr. Öğr. Ü. Şevket Kamil AKAR, **Osmanlı Sarraf Hukukunda İflas ve Mal Kaçırma**

Sarraflar Osmanlı finans sisteminin temel finansal araçlarıdır. Kendi sermayelerine ek olarak toplumun muhtelif kesimlerinden işletilmek üzere para toplamakta ve fon ihtiyacı içerisinde bulunan kesimleri finanse etmektedirler. Özellikle Osmanlı kamu maliyesiyle bağlantılı olarak iltizamın finansmanı ve mültezimlere kefaletleri nedeniyle önemli bir rol üstlenmektedirler. Faaliyetlerinin doğası gereği sarraflar zaman zaman iflas edebilmektedir. Devletin sıkı bir şekilde düzenlemeye tabi tuttuğu sarraflar iflasın sonuçlarından kaçınabilmek için bazı vakalarda mal kaçırma girişimlerinde bulunabilmektedir. Bazı durumlarda sarrafların müşterileri de sarraftan mal kaçırma yoluna gidebilmektedir. Bu bildiri, sarrafların iflas etmesi ve mal kaçırma durumlarıyla ilgili düzenlemeler ve hukukî süreçlerin nasıl işlediğini örnekler yardımıyla ele alacaktır. İncelemeye esas alınan dönem ise 1835-1860 yıllarını arasındır.

- Dr. Erol ORTABAĞ, **Osmanlı Devleti'nde Anonim Şirket Hukukunun Gelişiminde Bankaların Rolü**

Osmanlı Devleti'nde anonim şirket tipinde şirketlerin kurulmasına yönelik ilk girişimler Tanzimat Fermanı'nın ilanından itibaren başlamıştır. Bu tipte faaliyete geçen ilk şirket ise 1851 yılında kurulan Şirket-i Hayriye'dir. Adı geçen şirketin kurulduğu 1851 yılı aynı zamanda Kanunname-i Ticaret'in yürürlüğe girdiği yıldır. Kanunname'de şirket tiplerine ilişkin kısımlar yer almakla birlikte hükmi şahsiyet kavramının henüz benimsenmemesi sonucunda şirketlere ilişkin düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Sözkonusu eksikliklerin tamamlanabilmesi için uzun bir sürenin geçmesi gerekmiştir. Şirketlere ilişkin düzenlemelerin eksikliğine rağmen anonim şirket kurma girişimleri eksik olmamıştır. Bu girişimlerin büyük çoğunluğunu ise bankalar oluşturmaktadır. Anonim şirket tipinde banka kurma girişimleri Kanunname-i Ticaret'in anonim şirket hukukuna ilişkin eksikliklerin giderilmesine ve bu şirket kültürünün yerleşmesine büyük katkısı olmuştur. Çalışmanın amacı anonim şirket hukuk ve kültürünün ilk oluşum devresinde bankacılık kuruluşlarının katkısını ortaya koyabilmektir. Çalışmanın hazırlanmasında gerek girişim aşamasında kalan gerekse faaliyete geçen bankalara ait Osmanlı Arşivinde tespit edilen nizamname, nizamname taslakları ve yayıhalden yararlanılacaktır.

- Ar. Gör. Fatma SIRTKEYA, **Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin Olağanüstü Haller İçin Mali Kaynak Arayışı: Avâriz Vergileri**

Osmanlı Devleti, olağanüstü durumların gerektirdiği masrafları mevcut kaynaklarla karşılayamayacağını anlayınca, olağanüstü tedbirlere başvurmuş ve memleketin bütün imkânlarını seferber etmiştir. Bu doğrultuda tekâlif-i örfiye içerisinde değerlendirilen avâriz-ı dîvâniye, tekâlif-i divaniye ya da kısaca avâriz olarak adlandırılan vergileri ihdas etmeye başlamıştır. Devlete lazım olan para, hizmet, eşya ve ürünlerin nitelikleri ve miktarları önceden tespit edilerek avâriz mükellefiyeti şeklinde çeşitli bölgelere taksim edilmiştir. Resmi kayıtlara göre II. Bayezid döneminden beri varlığına rastlanan avâriz, başlangıçta düzensiz ve geçici nitelikteki bir vergiyken, devlet hazinesindeki açığın artmasına paralel olarak daimi hale getirilmiş ve sayıları da ihtiyaçlara paralel olarak zamanla artış göstermiştir. Örneğin nüzul, sürsat, işтира, kürekçi, köprücü, derbendci, su yolcu, orducu esnafı ve avâriz akçası bu tür mükellefiyetlerden sadece bazılarıdır. Süreç içerisinde avâriz vergilerinin toplanma şeklinde de değişiklik meydana gelmiştir. Genellikle aynı ve hizmet olarak toplanan bu vergilerin zamanla devletin nakde olan ihtiyacının artması dolayısıyla bedel olarak toplanması tercih edilmiştir. İster müslüman ister gayrimüslim olsun tüm reyanın avâriz türü mali katkılarda bulunması bir zaruret olarak görülmüştür. Bu mükellefiyet avâriz hanesi olarak ifade edilen itibari bir yapı üzerinden aileye kazanç sağlayabilecek erkekler dikkate alınarak hesaplanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nde bireysel veya toplu olarak avârizdan muaf tutulan bir kesim de bulunmaktadır. Ne var ki ekonomik düzenin bozulması üzerine vergi kaynağı daha sıkı bir denetime tabi tutulmuş ve vergilendirmeye ilişkin muafiyetler daraltılarak mükelleflerin sayısı arttırılmaya çalışılmıştır. Tanzimat devrine geldiğinde tüm örfi vergilerle beraber avâriz türü vergiler de yürürlükten kaldırılmıştır.

- Öğr. Gör. Salih KORKMAZ, **Vergi Hukukuna İlişkin İşlemlerde Mahkemenin Rolü -Trabzon 1816 Numaralı (M. 1560-1561 tarihli) Şer'iyeye Sicili Örneği-**

Trabzon 1816 numaralı Şer'iyeye Sicili üzerine yaptığımız araştırmada vergi hukukuna ilişkin işlemlerin sayısının çokluğu, hatta sayıca en çok kaydın bu alanda tutulmuş olması, bizi bu kayıtlarda mahkemenin rolünün ne olduğunu araştırmaya itmiştir. Bildiride; birincil kaynak olan mezkûr defter üzerinden bu konuda açıklama sunmaya gayret edeceğiz. Bu bağlamda ilk olarak defterle alakalı temel bilgiler ortaya konacak, ardından vergi hukuku ile ilgili işlemlerin sayım dökümü ve kısa açıklaması yapılacaktır. Burada vergilerin şer'î-örfi karakterine de değinilecek ve vergi ile alakalı görevlilerin tanıtımı da kısaca yapılacaktır. Daha sonra ise bu işlemlerde mahkemenin rolünün ne olduğu sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır.

- Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk, **1840-1851 Ceza Kanununun Değerlendirilmesi**

Biz bu tebliğimizde Tanzimattan sonraki döneme ilişkin olarak 1256 tarihli Ceza Kanunnamesi ve 1267 tarihli Kanun-ı Cedit üzerinde duracağız. Bilindiği üzere 1256 Ceza Kanunu, Tanzimat Fermanındaki "...Ulema ve vüzeradan velhasıl her kim olursa olsun kavanin-i şer'iyeye muhalif hareket edenlerin kabahat-i sabitelerine göre tedibat-ı lâyıklarının hiç rütbe ve hatıra ve gönüle bakılmayarak icrası zımında mahsusen ceza kanunnamesi dahi tanzim ettirilsin..." kaydına dayanılarak meydana getirilmiştir. Bu kanunun özelliği Osmanlı Ceza Hukuku'nda yer almış şer'î ve örfî kuralları birleştirmesidir. Tebliğimizde bu kanunun maddelerini irdeleyecek ve prensiplerini ortaya koyacağız.

İkinci değerlendireceğimiz kanun 1267 tarihli Kanun-ı Cedit'tir. 1256 Ceza Kanunnamesi, 1267 (1851) tarihinde yerini Kanun-ı Cedit adlı başka bir kanuna terk etmiştir. Kanun-ı Cedit, bir giriş ile üç fasıldan ve kırk üç maddeden meydana gelmektedir. Tebliğimizde bu kanunun hangi amaçla yayınlandığını, eski kanuna göre ne gibi yenilikler getirdiğini, sistematüğını inceleyeceğiz.

- Dr. Öğr Ü. Abdullah İSLAMOĞLU, **Din ve Vicdan Özgürlüğü Bağlamında İrtidat Suçu**

Had suçlarından sayılan "İrtidat" (dinden dönme) hukuk tarihimizin tartışmalı konularından biridir. Suçun cezasının Kur'an'da varlığı ve sünnetteki ifade ve uygulamalar açısından değişik tartışmalar günümüze kadar gelmiştir. Klasik dönem İslam hukukçularının bu suça bakış açıları, suçu nasıl nitelendirdikleri, unsurlarını belirlemede bir görüş farklılığının olup olmadığı soruları kuşkusuz önemlidir. Ancak daha sonra bu suça ilişkin değişik saiklerle farklı bakış açıları da hasıl olmuştur ve bunlar da mutlaka önemlidir.

Bütüncül bir bakış açısıyla bakıldığında, irtidat suçunun gerçek mahiyetinin ne olduğu, din özgürlüğüne ilişkin ayetlere nazaran bu suçun niteliğini nasıl belirlememiz gerektiği, suçun unsurları ve cezalandırma şekli ile ilgili ne gibi tartışmalar yapıldığı tebliğde cevap aranacak sorulardır.

- Ar. Gör. Aslıhan NESLİ, **Bünyamin Ferid'in 'Mücrimlere Ceza Vermek Bir Hak mıdır? Yoksa Bir Mecburiyet midir?' Adlı Makalesinin İncelenmesi**

Çalışmada Osmanlı Devleti'nde Bursa İstinaf Mahkemesi üyesi olarak görev yapmış olan Bünyamin Ferid'in, 1909 yılında *İlm-i Hukûk ve Mukâyese-i Kavânîn Mecmuasında* yayınlanan "Mücrimlere Ceza Vermek Bir Hak mıdır? Yoksa Bir Mecburiyet midir?" başlıklı makalesi inceleme konusu yapılmaktadır. Ceza felsefesi alanında değerlendirilebilecek makalede, suçluları cezalandırmanın hak mı, mecburiyet mi olduğu hususu tartışılmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda, Bünyamin Ferid'in ceza vermenin bir hak olduğuna ilişkin görüşleri ve mecburiyet nazariyesi hakkındaki eleştirileri değerlendirilmekte; kendi görüşlerini delillendirmek amacıyla

başvurduğu metot ortaya konulmaktadır. Nitekim yazar, İslâm hukukundan örnekler vermek ve kıyas yoluna başvurmak suretiyle cezalandırmanın bir hak olduğunu savunmuş, mecburiyet olduğunu savunan görüşe karşı çıkmıştır. Makaledeki değerlendirmelerinden önce, karşı görüşe ait iddiaları doğrudan alıntı yaparak açıkça belirtmiştir. Bunun yanında söz konusu makalede, cezanın amaçları ve kanun koyucu tarafından ceza belirlenirken dikkat edilmesi gereken hususlara da değinilmektedir.

- Yeter ÖZTÜRK, **Tanzimat Dönemi Hukukî Metinlerinde İçki**

Osmanlı Devleti'nde hukuk, şer'î ve örfî kurallar çerçevesinde işlemektedir. İslam hukukunda içki yapımı, kullanımı ve satışı konusunda müslüman halka yasak mevcut iken gayrimüslimlere yönelik bir yasak bulunmamaktadır. Bu nedenle devlet, İslam hukuku çerçevesinde belirli bir içki yapım ve kullanım düzenini sağlamakla yükümlüdür. Klasik dönemde bu düzenlemeler, padişahlar tarafından yayımlanan kanunnameler aracılığıyla yapılmıştır.

XIX. yüzyılda içkiye dair yayımlanan nizamnamelerde ise devletin yalnızca iç dinamikleri etkili olmamıştır. Zira XIX. yüzyılda yabancılarla imzalanmış serbest ticaret antlaşmalarının etkisi; büyük devletlerin gayrimüslimleri himaye etmeleri, “demokratikleştirme” çabaları, ekonomik yayılımlarını genişletme hedefleri gibi birçok etken Osmanlı Devleti üzerinde baskı unsuru oluşturmuştur. Bu durumda Osmanlı Devleti, –bilhassa ekonomik nedenlerle- nizamnameler yayınlayarak kontrolü/otoriteyi elinde tutmaya çalışmıştır.

Nizamnameler; içkiye dair mekân, vergi, fiyat, denetim, ilke ve işleyişle ilgili tüm düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu yönüyle bu metinlere Tanzimatın ruhundaki “hukukun üstünlüğü” ilkesinin bir uygulaması olarak da bakılabilir. Bildiri; içki üretimi, satışı, vergilendirilmesi vb. hususlardaki düzenlemeleri kapsayan nizamnameleri ele almaktadır.

- Prof. Dr. Mehman DAMİRLİ, **Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve Parlamenter Demokrasi: Tarihi-Mukayeseli Bir Değerlendirme**

28.05.1918 tarihinde kurulan ve toplam 23 ay ömür süren Azerbaycan Halk Cumhuriyeti sadece müslüman ve Türk dünyasında değil, genel olarak tüm Doğuda ilk çağdaş demokratik devlet örneği ortaya koymuştur. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, parlamenter sistemi benimseme konusunda daha önce hiçbir tecrübesi olmamasına, ayrıca ağır iç ve dış siyasi-askerî baskılar ortamında faaliyet göstermesine rağmen, tercih ettiği demokrasi ilkesine sadık kalarak, parlamenter demokrasinin hiçbir önemli unsur ve prensibinden vaz geçmemiştir. Batı demokrasilerinden birçoğunun birer parlamento monarşisi olmasına rağmen, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin parlamenter cumhuriyet yönetim sistemini seçmiş olması, üzerinde genişçe durulması ve çağdaş bilimsel yöntemlerle yorumlanması gereken bir husustur. Bu araştırmanın amacı, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nde parlamenter demokrasinin sağlanması seviyesini, dönemin siyasi-hukukî standartları açısından ele almak; ileri seviyeli

devletlerin deneyimleri bağlamında bazı önemli parametreler üzere tarihî-mukayeseli yöntemle değerlendirmektir.

- Doç. Dr. Sevda SÜLEYMANOVA - Doç. Dr. Ali ASKER, **Azerbaycan Tarihinde Mahallî Hukuk Kaynağı: Car-Balaken ve İlisu Kanunnamesi (Tarih ve Hukuk Ekseninde Değerlendirme)**

Azerbaycan hukuk tarihinde değişik dönemlerde birbirinden farklı hukuk kaynakları kullanılmıştır. Azerbaycan'ın İslamlaştırılmasından sonra bu bölgede diğer müslüman toplum ve devletlerde olduğu gibi fıkıh uygulamaları geçerli olmuştur. Kuşkusuz fıkıhın uygulanması mezhep, tarihî koşullar, ülkeyi yöneten hanedanlar vs. gibi faktörlere bağlı olarak değişik dönemlerde farklılık göstermiştir. Nadir Şah'ın devletin dağılmasıyla başlayan hanlıklar döneminde hukukun esas kaynakları fıkıh, han fermanları ve örf ve adet kuralları olarak bilinmektedir. Dönemin mahallî hukuk kaynaklarından olarak, 1751-1752 yıllarında kabul edilmiş ve Azerbaycan'ın Car-Balaken (Car-Tala) bölgesinde uygulanmış, hukuk tarihi literatüründe "Car-Tala Kanunnamesi" olarak bilinen "Car-Balaken ve İlisu Kanunnamesi" dikkat çekmektedir. Kanunname, Arapça yazılmıştır. Bu belge uzun zaman hukuk tarihi araştırmaları dışında kalmıştır. Kanunname Rusçaya tercüme edilmişse de birçok bariz hataya yol verilmiştir. Ayrıca, Kanunname tarihî ve hukukî açıdan yeteri kadar incelenmemiş ve içerik tahlili yapılmamıştır. 2003 yılında "Car-Balaken ve İlisu Kanunnamesi" S. A. Süleymanova tarafından Arapçadan Azerbaycan Türkçesine çevrilerek incelenmiştir. Söz konusu Kanunname, mahallî hukuk kaynağı olarak uygulanmasına rağmen, dönemin örf ve adet kuralları ve fıkıh normlarının bir arada uygulanması, toplumun hukuk normu ve müeyyide anlayışının incelenmesi açısından büyük önem taşır. Tebliğ metninde Kanunnamenin tarihî ve hukukî tahlili yapılacak, Türkçeye çevrilerek ana metne ilave edilecektir.

- Öğr. Gör. Tolga ERSOY, **Avrupa Hunlarının Devlet Teşekkülü Öncesi Dönemine Dair Ammianus Marcellinus'un 'Rerum Gestarum Libri' Adlı Yapıtındaki Kayıtların Türk Hukuk Tarihi Bağlamında Tartışılması**

Avrupa Hunlarının üzerine sınırlı bir literatür olduğu gibi, teşkilat ve kurumlarının Türk Hukuk Tarihi açısından tetkikleri oldukça sınırlıdır. Genel nitelikli çalışmalarda da genellikle Bleda ve Attila dönemleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Oysa Avrupa Hunlarının çok erken döneme dair bir kısım fragmenter kayıtlar haricinde, Batı tarihyazımında ilk defa bir kavim olarak kapsamlı bir tasvirine Ammianus Marcellinus'un MS 353-378 yılları arasındaki olayların yer aldığı "Rerum Gestarum Libri" adlı yapıtında rastlamaktayız. Müellif, Hunların Alanlar ve Gotlar ile yaptığı savaşlar neticesinde *kavimler göçünün* başlaması nedeniyle Roma İmparatorluğu'nun yaşadığı krizden Hunları da sorumlu tutan bir bakışa sahip olduğundan ve keza Hunlar hakkında oldukça ötekileştirici ifadeler kullandığından dolayı, eserin objektifliği ve Hunlar hakkında tarihsel bir kaynak olarak değeri tartışılmıştır. Ancak yapıtta Avrupa Hunlarının devlet teşekkülü öncesi dönemine dair kayıtlar son derece önemlidir.

Metinde, Hunların “hukuktan yoksun” yaşadıkları şeklindeki Roma emperyal dünya görüşüne dayalı propagandalar bir yana bırakıldığında, Hun toplumunun önde gelen üyelerinin bir araya gelerek toplanmalarının aslında kurultay yapısına işaret ettiği, bu kurultayların düzensiz toplandığı ancak savaşları yönetebilecek denli etkili bir müessese olduğu, bu yapının da teşekkül etmekte olan devletin nüvesini teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Tebliğimizde bu kayıtlar, Türk Hukuk Tarihi bağlamında tartışılacaktır.

- Hasan Göktürk ERDOĞAN, **Türk Devlet Hukuku Karşısında Kül Tigin**

X. yüzyıldan evvel göçebe Türk devlet ve kavimlerinde yer alan sözlü hukuk kuralları olarak bilinen töre kuralları, göçebe toplum hayatında hemen her konuda önemli bir düzenleyici görevi üstlenmektedir. Bunlar arasında en önemli konuların başında devlet hukuku ile ilgili kurallar yer almaktadır. Taht tevarüs sistemi, kut, orun, görev yetkilendirme, ülüş, ad/unvan alma, vs. gibi devlet hukukunu ilgilendiren kurallar önemli bir yere sahiptir. Devlet töresinin Kök Türklerde etkin bir şekilde uygulandığı bilinmektedir. Türk tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Kül Tigin, Kök Türk devletinin ikinci evresinin meşhur hükümdarı Kapgan Kağan zamanından kardeşi Bilge Kağan’ın iktidarı boyunca devletin siyasi tarihinde etkin bir rol oynamıştır. Bu bildiri, Kül Tigin’in yaptığı işler ve önemli görevlerde gösterdiği kahramanlıklardan ötürü devlet töresine göre bir unvan veya yetki almasını gerektirmesine karşın, neden bir terfi alamadığı ile ilgili hususları ele almaktadır.

- Prof. Dr. Mustafa AVCI, **Mi’yâr-ı Adâlet’in Ceza Hukuku Değeri**

Karinâbâdizâde Ömer Hilmi Efendi tarafından 1301/1884 tarihinde kaleme alınan bu kitap, cinayetler ve diyetlere dair iki bölümden oluşmuştur. Mukaddimesinde, fıkıh kitaplarında dağınık bir vaziyette bulunan öldürme ve yaralamalara dair meseleleri tertipli bir şekilde ve Mecelle tarzında bir araya getirmek gayesiyle yazıldığı belirtilmiştir.

Meseleler hâlinde tertip edilen ve 247 meseleden oluşan bu eser, içerdiği konular itibarıyla, dönemin şer’iyye mahkemelerinin ceza hukuku bakımından görevli oldukları sahaları da göstermesi açısından önemlidir. Zira dönemin şer’iyye mahkemeleri, sadece cana ve bedene yönelik suçları muhakeme ederek, kısas cezası verme ve diyete hükmetme yetkisine sahiptiler.

Bu eserin resmî bir hukuk kaynağı olma niteliği yoksa da, cinayet davalarında şer’iyye hâkimleri için yararlı bir el kitabı olduğunda hiç şüphe yoktur. Ayrıca, bazı ihtilafli konularda uygulanacak kuralları ve tatbik şekillerini tayin etmesi açısından da, dönemine ışık tutma değeri taşımaktadır.

Mi’yâr-ı Adâlet’te, suçların içtimaı, iştirak ve tekerrürle ilgili hükümler vardır.

- Prof. Dr. Ahmet AKSIN, **Sultan II. Abdülhamit Döneminde İdam Cezaları Uygulandı Mı?**

Sultan II. Abdülhamit dönemi üzerinde yapılan araştırmalar veya tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu dönem ile ilgili tartışılan konulardan biri ise II. Abdülhamit'in idam cezasını pek tasvip etmediği ve onun saltanatı boyunca 3 veya 5 idam cezasının infaz edildiğidir. Bu hususu ileri sürenlerin yazdıklarına veya dayandıkları kaynaklarına baktığımızda ise bu hususun çok kesin delillerle ispatlanmadığı ve afaki iddialar olduğu görülecektir.

Biz tebliğimizde 10 Numaralı Kısas Defterini inceleyerek, II. Abdülhamit dönemine ait 130 hükmün değerlendirmesini yaparak idamlarına hükmedilen bu suçluların infaz edilip edilmediklerini ortaya koymaya çalışacağız. (Kısas Defterleri işledikleri suç veya suçlardan ötürü idam cezasına çarptırılan suçluların hükümlerinin kaydedildiği defterlerdir. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde toplam 10 adet Kısas Defteri mevcuttur.) Bu çalışmayı yaparken elbette sadece Kısas defterindeki hükümlerle yetinmeyip, Davaların sürecini takip edebilmek için Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivindeki diğer belge tasniflerinden de istifade edilecektir.

- Dr. Öğr. Ü. Suha Oğuz BAYTİMUR, **Osmanlı Devleti'nde Kendi Halinde Olmamak Suçu ve Uygulanan Cezalar (1789-1839)**

Osmanlı Devleti'nde, toplum içerisinde birlikte yaşamaktan kaynaklanan çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan sorunlar toplumda büyük sıkıntılar yaratmasının yanında, küçük sıradan olaylar şeklinde de görülmektedir. Kişisel davranışlardan kaynaklanan bu vakalarda yer alan kişiler için, "kendi halinde olmamak" ifadesi kullanılmaktadır.

Osmanlı Devleti bu tür vakaların önlenmesi amacıyla çeşitli tedbirler almıştır. Kanun ve kurallar ile belirlenen önlemlere uyulmaması halinde çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Bu yaptırımlar, genellikle cezai müeyyideler şeklindedir. Kendi halinde olmamak suçlarına genellikle tenbihat veya sürgün cezaları uygulanmaktadır. Kişilerin davranışlarının vermiş olduğu zarara göre kalabend cezalarının uygulandığı da görülmektedir.

Bu çalışmada Osmanlı arşiv kaynaklarında Kal'abend Defterleri, Kal'abend Dosyaları, Hatt-ı Hümayun Belgeleri, Cevdet Tasnifi kullanılacaktır. Ayrıca konu ile alakalı tetkik eserlerinden yararlanılacaktır.

- Ar. Gör. Emrah MARAL, **Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Naiblere Karşı İşlenen Suçlar (1789-1808)**

Osmanlı Devleti'nde taşra teşkilatı içerisinde adaletin temsilcisi olarak Kadı ve Naibler atanmıştır. Merkezi otoritenin bozulması neticesinde toplumda meydana gelen şiddet olaylarından Kadılar ve Naibler de nasibini almıştır. Özellikle adaleti sağlamak adına kişiler arasında ortaya çıkan husumetler hakkında yapılan yargılamaların neticelerinden memnun olmayanlar, kadılar üzerinde baskı oluşturmaya çalışmışlardır.

Yine yerel otoriteler de kadılar ve naibler üzerine baskı oluşturup, mahkemeyi ve kadının evini basıp yargılama sürecinde kendi çıkarlarını korumaya özen göstermiştir.

Çalışmamızda belirtilen dönem içerisinde kadı ve naiblere karşı yapılan saldırılar ve baskılar ele alınacaktır. Yapılan saldırılar ve baskılar sonucunda meydana gelen olaylar tespit edilip suçlular hakkında verilen kararlar değerlendirilecektir. Bunlar, Osmanlı arşiv kaynaklarında Kal'abend Defterleri, Kal'abend Dosyaları, Mühimme-i Mektum Defterleri, Hatt-ı Hümayun Belgeleri, Cevdet Tasnifi ışığında gerçekleştirilecek olup ayrıca konu ile alakalı tetkik eserlerinden yararlanılacaktır.

- Dr. Öğr. Ü. Abdülkerim ASILSOY, **Mehmet Fuat Köprülü'de Kanun Fikri**

Mehmet Fuat Köprülü'nün çok erken sayılabilecek yıllarda asıl ilgilendiği alanın yani Türk Edebiyatı Tarihinin dışında kalan ilim şubelerinin konularına ilgisini yönelttiği görülmektedir. Çok erken tarihlerde (1910-1911) felsefe ve hukuk metinleri neşretmiştir. Bu alanlara olan ilgisini ilerleyen yıllarda yazdığı makalelerle devam ettirecektir. Sunmayı planladığımız tebliğ ile bu erken yönelimlerinin daha sonra kaleme alacağı Tür tarihinin çok farklı konularını ihtiva eden çalışmalarına nasıl ve ne yönde aksettği meselesini irdelemeye; varsa yeni bulguları akademi camiasıyla paylaşmaya ve hususen bahsini ettiğimiz erken dönem hukuk ve felsefe içerikli makalelerini 1930'lu ve 40'lı yıllarda yazdığı yazılarıyla mukayese etmek suretiyle nasıl bir kanun fikri tasavvur ettiğini ortaya çıkarmaya çalışacağız.

- Dr. Öğr. Ü. Ömer Faruk OCAKOĞLU, **Modernleşme Sürecinde Aile Hukukundaki Değişmelerin Sosyolojik Boyutları**

Aile hukuku alanı hukuk ve toplum ilişkisinin belki de en hassas ve en kapsamlı kesişme noktasına işaret eder. Modernleşme olgusu ve süreçlerini büyük ölçüde siyasal proje olarak tanımlama yönündeki haklı yaklaşımlara dayalı olarak bu süreçlerin farklı ülkelerdeki tezahürlerine bakıldığında, ortak noktalarının başında, toplumsal alanın hukuk aracılığı ile dönüştürülmesinin geldiği görülecektir. Bu süreçte, en hassas değişim dinamiği medeni hukuk ve özelde de aile hukuku alanında cereyan eder. Osmanlı ve Japon modernleşme tecrübelerinde bu durum açık bir şekilde görülür. Osmanlı tecrübesinde ister parçalı bir şekilde kadim İslam hukuku müktesebatından hareketle gerçekleştirilen, isterse resepsiyona dayalı daha bütüncül değişimlerden bahsedelim; bu düzenlemelerin toplumsal alana yönelik etkileri olacağı açıktır. Bu hukukî düzenlemelerin büyük ölçüde ya şekli ya da bizzat içerik olarak temelini, Kıta Avrupası modern hukuk sisteminin en etkili örneği olan Fransız Code Civil'inin oluşturduğu hatırlanacak olursa; bu değişimlerde onun ruhunu bulmak ister istemez kaçınılmazdır. Bu yüzden, modernliğin oluşturduğu genel paradigmaya uygun bir şekilde, aile hukuku alanındaki düzenlemelerin, bireycilik, iktidar kurma biçimleri ve piyasa ilişkileri bakımından analizi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, bu alanlar üzerinden, Aile hukuku alanında Osmanlı son döneminde gerçekleştirilen düzenlemeler özelinde sosyolojik bir çözümleme yapmaktır. Bu amaçla konuya ilişkin

hukuk metinlerinin analizi, Talal Asad, Wael b. Hallaq, Ruth Miller, Mehmet Akif Aydın ve Sami Zubaida gibi isimlerin konuya ilişkin farklı okuma biçimleri üzerinden desteklenmeye çalışılacaktır.

- Dr. Öğr. Ü. Muharrem MİDİLLİ, **Colin Imber'in İslam/Osmanlı Ceza Hukuku Hakkındaki Görüşlerine Dair Bir Değerlendirme**

Çağdaş İngiliz tarihçi Colin Imber Manchester Üniversitesi'nde uzun yıllar Türkçe okutmanlığı yapmıştır. Genelde kuruluş ve klasik dönem Osmanlı tarihi ile ilgilenmiş, İslam/Osmanlı hukukuna özel bir mesai harcamıştır. Bu tebliğde Imber'in İslam/Osmanlı ceza hukukuna ilişkin görüşleri ele alınmaktadır.

Imber, İslam ceza hukukunda tazir başlığı altında ele alınan yaptırımları teknik anlamda ceza olarak kabul etmemekte, Şari tarafından belirlenmiş olan had türü cezaların katı teşekkül ve muhakeme şartları nedeniyle hukukî realitelerinin bulunmadığını iddia etmektedir. Bundan sonra artık bütün bir ceza alanının kamu otoritesinin düzenlemesine tabi olduğunu söylemek kalmaktadır. Nitekim ona göre klasik Osmanlı ceza kanunları hadlerdeki katı ispat kurallarını değiştirmek suretiyle mahkumiyeti imkânsız olmaktan çıkarıp muhtemel hale getirmiştir. Müellif klasik Osmanlı ceza kanunlarının çoğu durumda şeriatın sabit cezalarını para cezası ile takas ederek Kutsal Hukuku açıkça ihlal ettiği görüşündedir. Yine Hanefi hukukçuların siyaset olarak nitelediği ve kanunnamelerin de bu terimi kullanarak atıfta bulunduğu bir kısım ağır cezalarda imanın rey ve içtihat yetkisini kullanarak şeriatın hükümlerini aşması ya da ihlal etmesi söz konusudur.

Tebliğ, Imber'in İslam/Osmanlı ceza hukukuna ilişkin bu ve benzeri yaklaşımlarını analiz etmekte ve bu yaklaşımlarda onun özellikle şeriatın mahiyeti, kapsamı ve uygulanabilirliği hususundaki ön kabullerinin etkili olduğunu vurgulamaktadır.

- Fulya İBANOĞLU, **II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bir Geçiş Devri Hukukçusu Orhan Midhat [Barbaros]'un İçtimaî İnkılâp Yorumu: Tanzimatçılık ve Adem-i Merkezîyetçiliğin Tenkidi**

Bilindiği üzere Çağdaş Türk Düşünce Tarihini şekillendiren ilmiye, kalemiye ve seyfiyeden bir kısmı meşhur, bir kısmı unutulmuş pek çok isim vardır. Bunlar özelde Osmanlı'nın, genelde İslam dünyasının içinde bulunduğu hengâmenin sebeplerini, muhtemel çarelerini, müslümanların eski şevketli günlerine tekrar nasıl döneceğine dair dinî, hukukî, siyasî, fikrî, iktisadî, yani cemiyeti her açıdan tedavi edebilecek farklı teklifleri öne sürmüşlerdir. Bu isimlerden biri de henüz hukuk tahsilini tamamlamadığı yıllarda Bahriye'de edebiyat ve lisan muallimliği, mütercimlik daha sonra avukatlık yapan Orhan Midhat'tır.

Bu tebliğde Orhan Midhat'ın I. Dünya Harbi devam ederken neşrettiği eserlerinden yola çıkılarak İslam dünyasının niçin Batı karşısında mağlup duruma düştüğü ve bu halden nasıl kurtulacağına dair fikirlerine yer verilecektir. Hususen inkılâp ve nizam arasındaki irtibata vurgu yapan hukukçunun, cemiyeti ihtilalin değil inkılâpların selamete çıkaracağını, tarihte hilafetin İslamî esaslara muvafık hükmetmesi (Osmanlı

devrinde padişahın) nizamı ve merkezियeti sağlaması sebebiyle bunu gerçekleştirdiği, bu açıdan Cumhuriyet idaresinin de hilafete benzediği; Tanzimatın musavatı getirerek müslümanların terakkisine değil, aksine Hıristiyanların felahına hizmet ettiği; “hükümet milletin değil, millet hükümetin nâzımı” olduğundan Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet’in de milletin hususiyetlerini, mazisini dikkate almayarak adem-i merkezियetin, milliyetçiliğin önünü açarak terakkiye değil devletin parçalanmasına sebep olduğu, şeklinde özetlenebilecek görüşleri değerlendirecektir.

Böylece Meşrutiyet devrinde yetişmiş, Cumhuriyet döneminde pratik olarak hukukla iştigal etmiş bir aydının gözünden, müslüman Türklerin mazi, hal ve istikbalinin siyaset açısından tahlili ortaya konulacaktır.

- Öğr. Gör. Şükrü ÇEŞME, **Cumhuriyet Türkiyeğinde Avukatlık Mesleğinin Kurumsallaşma Sürecine Bir Bakış: Edirne Barosu İlk Karar Defterinin Serencamı**

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Batıcılık politikaları ve Avrupa’ya uyum maksadıyla kısa sürede her alanda baş döndürücü değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Her biri devrim niteliğindeki bu değişimlerin en önemli ve etkili aracı, şüphesiz hukuk olmuş, süratle kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır.

Yargılama ameliyesinin en önemli unsurlarından biri olan avukatlık mesleği ile ilgili olarak da Cumhuriyetin ilanından kısa süre sonra çıkarılan Muhâmât Kanunu ile kimlerin avukatlık yapabileceği ve baroların nasıl teşekkül edeceği gibi hususlar ilk defa düzenlenmiştir.

İşbu kanundan kısa bir süre sonra da, tüm Trakya coğrafyasını kapsayan bir bölge barosu niteliğinde, Türkiye’de kurulan ilk barolardan biri olan Edirne Barosu kurulmuştur. Kurucu üyeler ilk toplantıdan itibaren tüm kararlarını, Osmanlı Türkçesi ile ve el yazısıyla sağından başlayarak bir deftere kaydetmeye başlamışlar, harf inkılabıyla birlikte aynı defteri değiştirmeden sol baştan yeni harflerle yazmaya devam etmişlerdir. Baro arşivinden ilk defa gün yüzüne çıkarılan defterde, eski bir payitaht olan Edirne’nin ilk avukatlarına ait renkli simalarla birlikte, avukatlık mesleğinin kurumsallaşma sürecinde taşrada yaşananları ve yukarıda sözü edilen değişim ve dönüşümlerin izlerini görmek mümkündür.

- Dr. Süleyman Emre ZORLU, **Günümüz ve Osmanlı Hukukunda Sağlık Hakkı: Karşılaştırmalı Bir İnceleme**

Sağlık hakkı kısaca insan sağlığını konu edinen hak çeşididir ve ülkemizde 61 ve 82 anayasalarında bir temel hak olarak tanımlanmıştır. Sağlık hakkı sadece bireyin bozulan sağlığının tedavi edilmesi değil, aynı zamanda var olan sağlığın bozulmaması için alınacak tedbirleri ve var olan tedavi şekillerinden en iyi olana, bireyin ulaşabilmesini de ifade eder. Sağlık hakkı, insan hakları içerisinde temel haklar bölümünde yer alan, birey için son derece önemli bir hak niteliğindedir. Çalışmamızda sadece pozitif hukukumuzdaki sağlık hakkı ele alınmamış, İslam ve Osmanlı hukukundaki sağlık hakkı ile ilgili hükümler ile Osmanlı devletinin sağlık

politikalarından da kısaca bahsedilmiştir. Bu anlamda çalışmamız hukuk sistemleri arası mukayeseli bir çalışma niteliğindedir

- Ar. Gör. Said Emre KUMRAL, **Yirminci Yüzyılın Başında Deniz Hukukuna Bakış: Lassa Oppenheim ve Osman Sermed Örneği**

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda Tanzimat ile başlayan Batılılaşmanın hukuk sahasındaki ilk tesirleri ceza ve ticaret hukuku alanında görülmüş, bilahare diğer alanlara da sirayet etmiştir. Uluslararası hukuk alanında da bu hususta ilk etkiler, çeviri eserlerle görünmeye başlamıştır. Vattel'in "Le droit des gens" eserinin Halis Efendi tarafından kaleme alındığı kabul edilen tercümesi ve Baron Schlechta Ottokar'ın "Hukuk-ı Milel" eseri bu hususta öne çıkmaktadır.

Devletler hukukunun tarihinin sınıflandırılması noktasında 19. ve 20. yüzyıllar, devletler arasında "merbutiyet-i mütekebile" (karşılıklı ilişki ve yardım) anlayışının ve -devletlerarası teamüllerin sözleşme metinlerine geçirilmesi sayesinde- antlaşmalar hukukunun kuvvet kazandığı bir dönemdir. Biz bu çalışmamızda, 20. yüzyıl başında yazılmış iki eserin deniz hukuku ile ilgili hükümlerine mukayeseli bir nazarda bulunacağız. Osman Sermed'in "Hukuk-ı Umumiyye-i Düvel" (1908) adlı eseri ve Lassa Oppenheim'in "International Law" (1905-1906) isimli eseri; devletlerin hakimiyet alanları olarak denizlerin mahiyeti ve açık denizlerin serbestliği hükümleri ile deniz savaşları hukukuyla alakadar ganimet hususuna ilişkin nazariyeler açısından ele alınacaktır.

- Yasin ÖZDEMİR, **Osmanlı Kanunnamelerinde ve Fetvalarında Pederasti (1451-1839)**

Tarihin başlangıcından beri genç erkekler ve erkek çocukları dönem dönem toplumsal hayat içerisinde cinsel bir obje olarak görülmüştür. Tıpta çoğu kez anormal bir cinsel davranışa dönüşen, bir yetişkinin yalnızca ya da öncelikle erkek çocuklarına duyduğu ilgi olarak tanımlanan pederasti, Yunanca παις (pais: çocuk, oğlan) ve εραστής (erastis: âşık) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Birçok devlet ve dinî oluşum, genç erkekleri ve erkek çocuklarını, yetişkin erkeklerin çeşitli cinsel saldırıları karşısında korumak için önlem almıştır. Şer'î ve örfî hukukun iç içe geçtiği Osmanlı hukuku kuşkusuz erkek çocuklarına yönelik cinsel istismarı önlemek adına çeşitli cezai yaptırımlar öngörmüştür. Eski Türk geleneklerinde genelde ölümle cezalandırılan pederasti vakalarında, şer'î hukuk mezheplere göre farklı cezalar uygun görmüştür. Livata fiili, İmam Şafî ve İmam Maliki tarafından zina ile eşdeğer görülerek, had cezası kapsamına alırken, İmam Hanîfe ve İmam Hanbelî yeni bir nesil ortaya çıkmayacağı için livatayı ta'zir cezalarına dâhil etmiştir.

Bu çalışmanın temelinde Osmanlı hukuk sistemi içerisinde yer alan kanunnameler ve fetvalarda pederasti kavramının sınırları içerisine dâhil olan hükümler incelenerek devletin pederasti konusunda aldığı önlemler tartışılacaktır. İlk kısımda II. Mehmed (Fatih) döneminde derlenen ilk kanunnameden itibaren Fransız Ceza Kanununun kabul edilmesine kadar geçen süredeki padişah hükümleri değerlendirilirken, ikinci

bölümde Osmanlı şeyhülislamalarına ait derlenmiş çeşitli fetva kitaplarında yer alan hükümler tartışılacaktır. Böylece Osmanlı'da pederasti kavramının sınırları ve devlet tarafından alınan hukukî önlemlerin ne olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

- Doç. Dr. Ali ASKER, Toplumsal Düzenleme Aracı ve Yapay Akrabalık Kurumu Olarak Kafkaslarda “Konaklık” ve “Kardeşleşme”

Kafkas dağlıklarının sosyal yaşamında örf ve adet hukuku normları önemli role sahipti. Tarihin tüm aşamalarında büyük devletlerin etkisi altında kalmış dağlıklar, bir taraftan yabancı kültürlerin örf ve adetlerini, gelenek ve teamüllerini benimserken; diğer taraftan kendilerine ait kültür mirasını korumakla kimliklerini ve farklılıklarını muhafaza etmeye özen göstermişlerdir. Din kurallarının kullanıldığı ortamda bile dağlıklar tarih boyu süregelen adetlerini yaşatmaya devam etmiş, İslam diniyle uyuşmayan adetleri ve geleneklerin şeklini değiştirerek onu daha uyumlu hale getirmeye çalışmışlardır.

Kafkas toplumlarında bu anlamda çok sayıda adet hukuku normları yürürlükte olmuştur. Bunların arasında “konaklık” ve “kardeşleşme” müessesesini ele alacağız. Konaklık terimi Kafkas dillerinde ve ayrıca Rusçada Türkçeden geçmiş şekliyle (kunaklık, kunaçestvo) kullanılmaktadır. Her iki kavramın hukukî içeriği, önemi, uygulanma alanı ve yaşanabilirlik süreçleri incelenecek, ayrıca günümüzde toplumsal yaşamın barış ve huzur içinde sürdürülmesine katkı anlamında, özellikle “konaklık” uygulamasına ilişkin örnekler verilecektir.

- Dr. Nilgün DİNÇER ARAZ, Ticaret Kanunu Zeyli’nde ve Osmanlı Muhakeme-i Hukukîyye Kanunu’ndaki Ceza Koşulu Hükümlerinin Roma Hukuku Kökenleri

Borçlunun edimini hiç veya gereği gibi ifa etmemesi halinde ödenmesi şeklinde kararlaştırılan bir miktar para olarak ceza koşulunun günümüz Türk hukukundaki düzenlenmesinin, 1926 yılında Roma hukuku esaslarına dayalı İsviçre Borçlar Kanununun kabul edilmesiyle birlikte, Roma hukukundan kaynaklandığı görülmektedir. Ancak Tanzimat döneminde yayımlanan Ticaret Kanunu Zeyli 98. maddesinde ve Osmanlı Muhakeme-i Hukukîyye Kanununun 111. maddesinde de ceza koşulu kavramı yer almaktaydı. Bu maddelere göre, sözleşmede taraflardan birinin taahhüdünü ifa etmediği takdirde, diğer tarafa tazminat olarak belirli miktar meblağı vermesi beyan ve şart kılınmışsa, ondan fazla ve eksik verilmesi caiz olmazdı. Bu nedenle, aslında Tanzimattan Cumhuriyete kadar olan dönemde de, söz konusu maddelerin kabulüyle Roma hukuku esaslarına dayalı ceza koşulu kavramı kabul edilmişti. İşte bu çalışmada söz konusu maddeler aracılığıyla kabul edilen ceza koşulu kavramının Roma hukukundaki uygulamasının üzerinde durulup, günümüz Türk hukukuna yansımaları ele alınacaktır.

- Dr. Öğr. Ü. Sevgi KAYAK, **Roma Hukukunda Soybağının Kurulması**

Roma hukukunda soybağının kurulması; ana yönünden doğum ile, baba yönünden ise evlilik ile olur. Buna ilişkin temel metin olan D. 2. 4. 5 “Quia semper certa est etiamsi vulgo conceperit: pater vero is est quem nuptiae demonstrant (Bayağı şekilde doğmuş olsa bile daima kesin olduğundan dolayı baba gerçekten evliliğin gösterdiği kişidir)” ifadesinden bunu anlamak mümkündür. Evlilik boyunca doğan çocukların babası kocadır. Aynı şekilde evliliğin başlangıcından itibaren, 180 gün, evlilik sona erdikten sonra da 300 gün içinde doğum olmuşsa, çocuğun babasının koca olduğu karine olarak kabul edilir (D. 1. 5. 12). Bundan başka, çocuk veya anası tarafından açılacak babalık davası sonucunda verilecek babalık hükmü ile de soybağının kurulması mümkündür. (Actio de liberis Agnoscendis). İmparatorlar tarafından zaman zaman çıkarılan emirnamelerle evlilik dışı çocukların soybağlarının düzeltildiği de görülmektedir. Çalışmamızda amaç, modern hukuklarla karşılaştırmalı olarak Roma hukukunda soybağının kurulma yollarını incelemektir.

KATILIMCILAR

- Ajdini, Miranda (South East European Uni.)
Akar, Şevket Kamil (Dr. Öğr. Ü., İstanbul Ü. İktisat Fak.)
Akgün, Muhammed Raşit (Ar. Gör., Marmara Üni. Hukuk Fak.)
Aksın, Ahmet (Prof. Dr., Fırat Üni. İnsani ve Sosyal Bilimler Fak.)
Aktaş, Muhammedali (Ar. Gör., Fatih Sultan Mehmed Üni. Hukuk Fak.)
Al, Hüseyin (Doç. Dr., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu)
Artuk, Mehmet Emin (Prof. Dr., İstanbul Medipol Üni. Hukuk Fak.)
Asal, Barkın (Dr.)
Asker, Ali (Doç. Dr., Karabük Üni. İktisadi İdari Bilimler Fak.)
Aydın, Melikşah (Ar. Gör., Selçuk Üni. Hukuk Fak.)
Aydın, Murat Burak (Doktora Öğrencisi, Max Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte)
Avcı, Mustafa (Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üni. Hukuk Fak.)
Baytımur, Suha Oğuz (Dr. Öğr. Ü., Sinop Üni. Hukuk Fak.)
Bilgili, İsmail (Dr. Öğr. Ü., N. Erbakan Üni. Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fak.)
Bilali, Fatime (South East European Uni.)
Bursalı, Osman Safa (Ar. Gör., Marmara Üni. Hukuk Fak.)
Ceka, Orhan (South East European Uni.)
Ceyhan, Muhammed (Dr. Öğr. Ü., Munzur Üni. İlahiyat Fak.)
Ceylan, Ayhan (Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üni. Hukuk Fak.)
Çakıcı, Mustafa (Osmanlı Arşivi Uzmanı)
Çeşme, Şükrü (Öğr. Gör., Trakya Üni. İpsala Meslek Yüksekokulu)
Damirli, Mehman (Prof. Dr., Yakın Doğu Üni. Hukuk Fak.)
Dinçer Araz, Nilgün (Dr., Dokuz Eylül Üni. Hukuk Fak.)
Ejupi, Ferda (Asst., South East European Uni.)
Erdoğan, Hasan Göktürk (Doktora Öğrencisi, Ege Üni. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü)
Ersoy, Tolga (Öğr. Gör., Özyeğin Üni. Hukuk Fak.)
Gedikli, Fethi (Prof. Dr., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
Gürler, Sercan (Doç. Dr., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
Işıқтаç, Yasemin (Prof. Dr., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
İbanoğlu, Fulya (Doktora Öğrencisi, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü)
İmamoğlu, Abdullah Taha (Dr. Öğr. Ü., Trakya Üni. Hukuk Fak.)
İslamoğlu, Abdullah (Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)

Karagöz, Fatma Gül (Dr., Galatasaray Üni., Hukuk Fak.)
Karakoç, İrem (Doç. Dr., Dokuz Eylül Üni. Hukuk Fak.)
Kayabaş, Ebru (Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
Kayak, Sevgi (Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
Korkmaz, Salih (Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üni. Adalet Meslek Yüksekokulu)
Köse, Ensar (Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üni.-Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fak.)
Kumral, Said Emre (Ar. Gör., Gaziosmanpaşa Üni. Hukuk Fak.)
Maral, Emrah (Ar. Gör., Sinop Üni. Fen-Edebiyat Fak.)
Mehmeti, Sami (Asst. Prof., South East Uni. Faculty of Law)
Metaj-Stojanova, Albana (Assoc., South East European Uni.)
Midilli, Muharrem (Dr. Öğr. Ü., Trabzon Üni. İlahiyat Fak.)
Nesli, Aslıhan (Ar. Gör., Dokuz Eylül Üni. Hukuk Fak.)
Nuhjia, Bekim (Assoc. Prof. Dr. South East European Uni.)
Ocakoglu, Ömer Faruk (Dr. Öğr. Ü., Kırklareli Üni. Fen-Edebiyat Fak.)
Okur, Sinan (Dr. Öğr. Ü., Necmettin Erbakan Üni. Hukuk Fak.)
Ortabağ, Erol (Dr., Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu)
Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, Cihan (Prof. Dr., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
Örsten Esirgen, Seda (Doç. Dr., Ankara Üni. Hukuk Fak.)
Özdemir, Yasin (Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
Öztürk, Yeter (MEB-Ordu Altınordu Başöğretmen Anadolu Lisesi)
Perk, Halûk (Koleksiyoncu)
Selmani Bakiu, Arta (Asst. Prof., South East European Uni.)
Shasivari, Jeton (Assoc. Prof. Dr., South East European Uni.)
Sırtkaya, Fatma (Ar. Gör., Marmara Üni. Hukuk Fak.)
Süleymanova, Sevda (Doç. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi)
Turan, Ali (Öğr. Gör., İnönü Üni. Adalet Meslek Yüksekokulu)
Todoroska Gjurcheska, Slobodanka (European Uni.)
Ünal Özkorkut, Nevin (Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fak.)
Vatansever Öztürk, Müge (Dr., Dokuz Eylül Üni. Hukuk Fak.)
Yakar, Fatih (Dr. Öğr. Ü., Trakya Üniversitesi İlahiyat Fak.)
Yıldırım, Serhan (Ar. Gör., Çukurova Üni. Hukuk Fak.)
Yörük, Ali Adem (Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üni. Hukuk Fak.)
Yurtseven, Yılmaz (Dr. Öğr. Ü., Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fak.)
Zendeli, Emine (Assoc. Prof. Dr., South East European Uni.)
Zorlu, Süleyman Emre (Dr., Selçuk Üni. Hukuk Fak.)

Türk Hukuk Tarihi Kongresinin üçüncüsü, İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin ev sahipliğinde, 5-6 Kasım 2018 tarihlerinde (Pazartesi-Salı) İstanbul Üniversitesi Rektörlük Binasında (*Doktora Salonu ve Mavi Salon*) gerçekleştirilecektir.

Yola çıktığımız niyetlerle; bu kongrenin de Türk Hukuk Tarihi disiplini çerçevesinde oluşan birikimin tevarüs ve tenkidine, yeni çalışmaların paylaşılmasına, yönetime dair sorunların tartışılmasına, farklı kuşaklardan meslektaşlarımızın bir araya gelmesine, geleceğe dönük projelerin dillendirilmesine ve disiplinlerarası çalışma imkânlarının yoklanmasına vesile olacağını umuyoruz.

Bu broşürde, 70 katılımcıya ait 63 bildirinin özetlerini bulacaksınız.

Kongre Bilim-Danışma Kurulu

Prof.Dr. Mehmet Akif Aydın

İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. Mehmet Akman

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. Fethi Gedikli

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. M. Macit Kenanoğlu

İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. Ayhan Ceylan

İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. Cihan Osmanağaoğlu

Karahasanoğlu

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Kongre Düzenleme Kurulu

Prof.Dr. Fethi Gedikli

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. Cihan Osmanağaoğlu

Karahasanoğlu

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Ü. Ebru Kayabaş

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Ü. Sevgi Kayak

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Ü. Abdullah İslamoğlu

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Ü. Ali Adem Yörük

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Sekreterlik

Araş.Gör. Mahmud Esad Kalıpçı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Araş.Gör. Esra Çetinkaya

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Araş.Gör. Rıdvan Abdurrahman Demirtaş

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Araş.Gör. Furkan Şahan

İzmir Demokrasi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İletişim

hukuktarihiMERKEZI@istanbul.edu.tr